

ՇԲ. Սրբոյն՝ Գրիգորի Աստուածարանին:
Առ 8.33-36: Ուխտ 10.12: Ամս 5.10-14: Գրծ
20.25-32: ՅՀ 10.11-16:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԱՆ

Կ . Պ Ո Ղ Ս Ո Յ Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ի .

Մին՝ Եկեղեցւոյ ղերողանց վարդապետներէն. կողապալովիտոյ նաղիանդ քաղաքն էր իր ծննդավայրը: Որչի էր Հեթանոս հօր եւ քրիստոնեայ մօր, եւ այս վերջինին ջանքով կանուխ ստացաւ քրիստոնէական բարեպաշտ կրթութիւն: Յիւնամեայ վիճէն վերջ իր հայրն ալ, մօրը ջանադրութեամբ միշտ, դարձաւ քրիստոնէութեան, եւ միտուեցաւ Կեսարիոյ եպիսկոպոսապետին ձեռքով, որ նոյն միջոցին կը դառնար Նիկիայէ: Յետոյ, երկու տարի ետքը, երբ մեռաւ նաղիանդու եպիսկոպոսը, Գրիգորիստ անունով կոչուեցաւ նոյն աստիճան, եւ ձեռնադրութիւն ստացաւ Կեսարիոյ միւսնոյն եպիսկոպոսապետէն: — Գրիգոր իր ուսումնական կրթութեան կեանքը անցուց Կապադովկիոյ եւ Պաղեստինի Կեսարիաներուն, Աթէնքի եւ Ալեքսանդրիոյ մէջ. իրեն ուսումնակից ունեցաւ նախ Բարսեղ Կեսարացին, որուն հետ կողապաշտ հոգեխառն սրտակցութեամբ, եւ յետոյ Յուլիանոս Ուրացոյը, որուն մէջ այդ ատենէն մատնանիւ ըրաւ Եկեղեցւոյ ապադոյ ահարկութեամբին: Աթէնքի մէջ իր ուսմանց ընթացքը աւարտելէ վերջ Կ. Պոլսոյ ճամբով դարձաւ իր հայրենիքը, միշտ ինքզինքը նուիրելով հոգեւոր պարապումներու: Իր յոտահամիտ ուղղափառութեամբը ազատեց իր հայրը Արիստեան աղանդամտութենէն, եւ քահանայ ձեռնադրուեցաւ անկէ՝ իրրեւ իրեն օգնական: Յետոյ դնաց իր ուսումնակից եւ մտերիմ Բարսեղ Կեսարացիին մօտ, եւ երկուքն ի միասին ժողովանակ մը առանձնութեան մէջ անցուցին: Ապա, երբ Բարսեղ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ Կեսարիոյ, Գրիգորը եւս, հակառակ անոր ընդդիմութեան, եպիսկոպոս ձեռնադրեց Սասիմի վրայ: Բայց ժողովրդական շփոթութեանց պատճառաւ չկրցաւ մնալ հոն, եւ դարձաւ իր հօրը մօտ, եւ անոր վախճանէն վերջը, դժուարութեամբ համակերպեցաւ նաղիանդի քաղաքացիներուն եւ թեմակալներուն աղաչանքին, սոժամարար ստանձնելու համար վիճակին եպիսկոպոսութիւնը: Ու մօրը եւս մահէն վերջը, քաշուեցաւ Իսաւրացոց Սելուկիա քաղաքը, Ս. Թեղի եկեղեցին: — Այդ միջոցին Քրիստոսի Սկեզեցին ծանր ապշուպ մը կ'անցընէր, մասնաւորաբար Արեւելքի մէջ, ուր Կոստանդիանոսի մահէն վերջը դարձաւ զօրացած էր Արիոսի աղանդը, եւ մայրաքաղաքին հոգեւոր կեանքը գրեթէ բոլորովին անոնց ազդեցութեան ներքեւ էր: 370ին, Անտիոք դումարուած եպիսկոպոսաց ժողով մը նկատի առնելով իրաց այս կացութիւնը, ստիպողաբար յանձնարարեց Գրիգորի՝ Կ. Պոլսու երթալ եւ ուղղափառութիւնը պաշտպանելու համար ընել իր կարելին: Անվարան համակերպեցաւ անիկա այս յանձնարարութեան, եւ, կուրծք տալով ամէն կերպ հակառակութեան՝ զորս աղանդաւորները

յարուցին իր վրայ, յաջողեցաւ խորտակել անոնց զօրութիւնը, իր բարձրօրէն համոզիչ եւ պայծառ վարդապետութեամբը արժանանալով աստուածարան տիրողոսին: Արիստեանները, Մակեդոնեանները, Փոսինեանները, Մարկեղեանները, Սարգիսեանները, Այոդիտարեանները եւ ուրիշ աղանդներ, ամէնքն ալ ըմբերանուեցան իր պերճախօսութենէն: Ամէն կողմ տարածուեցաւ իր համարը. Հերոնիմոսի նման դիտուն գլուխ մը պատիւ համարեց աշակերտիլ իրեն: Այն ատեն մեծամասնութիւնը միացաւ, եւ իրեն հետ սեննալով Ալեքսանդրիոյ Պետրոս պատրիարքի դրաւոր հաւանութիւնը, եպիսկոպոս կարգեց զայն մայրաքաղաքին: Բայց, զիլ ետքը, նոյնիակ կարգ մը ուղղափառներու համակցութեամբ, դարձեալ հակառակութիւն յարուցուեցաւ իրեն դէմ, եւ իտիսանակ իրեն՝ Կ. Պոլսոյ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ Մաքսիմոս Ալեքսանդրացի: Բայց ժողովուրդը չհանդուրժեց այս անիրաւութեան, եւ բուն թախով պաշտպանեց Աստուածարանը: 380ին, երբ Թէոդոս կայսրը Կ. Պոլսու դարձաւ պատրիարքներէն, դարձաւ զօրացաւ Գրիգորի դիրքը: Յաջորդ տարին, Կ. Պոլսոյ Տիեզերական ժողովին մէջ հաստատուեցաւ եւ յայտարարուեցաւ իր պատրիարքութիւնը: Բայց ոչ շատ յետոյ, յաջողութեան երեսէն, Հարկադրուեցաւ ուր ուրեմն հրովարտել վերջնապէս մայրաքաղաքի եպիսկոպոսական աթոռէն եւ նաղիանդի մօտ, Արիստեան գլուխ մէջ աղբեցաւ առանձնական կեանք մը, ինքզինքը նուիրելով եկեղեցական դրոյնանութեան, եւ մեռաւ 380ին: — Ս. Աթանաս, Ս. Բարսեղ եւ Ս. Յովհան Ոսկեբերանի հետ, Ս. Գրիգոր նաղիանդացի մին է Յոյն Եկեղեցւոյ սրբերէն: Բաղմուտաւոր են իր պարծերը, արձակ եւ շարունակ: Անոնց մէջ, բացի աստուածարանական արժէքէն, կը տեսնուին սոսընակարգ դրական շնորհներ: Այս դրծերէն կարեւոր մաս մը թարգմանուած է հայերէնի, հաւանաբար Սիւնեաց գաղտնի վարդապետներուն ձեռքով:

† Կիր. Գ. Կիրակէ գկնի Ծննդեան: Ես
62.1-11. Բ. ՏՄ 2.15-19. ԹԿ 6.31-47.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԷՆ

ԸՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ

(6.39-47)

JOHN 6

Մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ. —

- 39 «Ձիս զրկող Հօրս կամքն է՝ որ չկորսնցնեմ ո՛չ
իսկ մէկը բոլոր անոնցմէ որոնք ինձի տուաւ, այլ յա-
40 բուցանեմ զայն վերջին օրը: Հօրս կամքը հետեւեալն
է. ով որ տեսնէ Որդին եւ հաւատայ անոր՝ յաւիտե-
նական կեանք կ'ունենայ, եւ ես պիտի յարուցանեմ
զայն վերջին օրը»:
- 41 Հրեաները սկսան տրանջալ իրեն դէմ, որովհե-
42 տեւ ըսած էր թէ «Ես եմ երկինքէն իջած հացը», եւ կը
հարցնէին. «Այս մարդը Յովսէփի որդին Յիսուսը չէ՞,
որուն հայրն ու մայրը կը ճանչնանք, ինչպէ՞ս ուրեմն
43 կ'ըսէ՝ «ես երկինքէն իջայ»: Յիսուս անոնց պատաս-
44 խանեց. «Կր բաւէ դուք ձեզի քրթմնջէք: Ոեւէ մէկը չի
կրնար ինձի դալ եթէ զիս զրկող Հայրը զայն ինձի
չքերէ. եւ ես պիտի յարուցանեմ զայն վերջին օրը:
45 Մարգարէութիւններուն մէջ գրուած է. «Ամէն մարդ
Աստուծակ տրված պիտի ըլլայ»: Ով որ Հօրմէս կը
46 ըսէ եւ իրմէ կը սորվի՝ ինձի կու դայ: Ոչ ոք Հայրը
տեսած է, բացի անկէ որ Աստուծմէ է, որովհետեւ
47 միայն անկէ տեսած է Հայրը: Ու ես կ'ըսեմ ձեզի.
Ով որ ինձի հաւատայ՝ յաւիտենական կեանքը կ'ըն-
դունի»:

and this is the will of him who sent me, that I should lose nothing of all that he has given me, but raise it up at the last day. For this is the will of my Father, that every one who sees the Son and believes in him should have eternal life; and I will raise him up at the last day.

41 The Jews then murmured at him, because he said, "I am the bread which came down from heaven." They said, "Is not this Jesus, the son of Joseph, whose father and mother we know? How does he now say, 'I have come down from heaven?'" Jesus answered them, "Do not murmur among yourselves. No one can come to me unless the Father who sent me draws him; and I will raise him up at the last day. It is written in the prophets, 'And they shall all be taught by God.' Every one who has heard and learned from the Father comes to me. Not that any one has seen the Father except him who is from God; he has seen the Father. Truly, truly, I say to you, he who believes has eternal life.

Աւետարաններուն մէջ վարդապետական քարոզութիւններ մաս մաս սիրուած են ամէն եղելութեանց եւ հրաշագործութեանց հետ. սակայն տեղ-տեղ այդ վարդապետութիւններ տեղի ընդարձակ կերպով քարուած են, եւ ասոնք մենք յատկապէս իբր քարոզ մը կը նկատենք, եւ անոնց ամբողջին ամփոփումը կու տանք: Այդպէս բրիտիշ Պրոպագանդիսթիկ քարոզութեան (§ 53) եւ Լեբան Քարոզութեան համար (§ 59-61), եւ ներկայս՝ Կաթողոսոսեան քարոզութիւնը՝ երբոր կ'ըլլայ նոյն շարքին մէջ: Այս քարոզութիւնը խօսեցաւ Յիսուս Կաթողոսոսեանի ժողովարանին մէջ յԱՆՈՒՅԱՆԻՆ, այսինքն է՝ երբ պաշտօնապէս Եարաթ օր մը Ս. Գրոց մեկնութեամբ եւ ժողովուրդը խրատելով կը զբաղէր, Եարաթ օրերու յատուկ ստորութեամբ: Այդ Եարաթ օրն ալ պէտք է Բեթսայիդայէ դարձին յաջորդող սոսալին Եարաթ օրն ըլլայ, ինչպէս նախընթաց յօդուածով բացատրուած պարագաները եւ քարոզին ամփոփման մէջ տեսնուած խօսքերը կը ցուցնեն: Սոյն քարոզութեան յատկանշական պարագաներէն մին ալ ժողովուրդին ընդմիջումներով եւ Յիսուսի բացատրութիւններով կազմուած ըլլալն է, այնպէս որ առեւի դէմ դէմի վիճարանութեան՝ քան թէ արձակ տանաբար նայեան ձեռն ունի:

Յիսուսի քարոզութիւնը կը սկսի Հրէից զինքը փնտռելու պարագային. «Ձեր այդ փառաբար, կ'ըսէ Յիսուս, բնաւ ուղիղ սիրտէ եւ բարձր զգացումէ յոռոջ եկած չէ. զիս կը փնտռէք ոչ թէ անոր համար որ ես ստատածային նշաններ կը կատարեմ եւ ճշմարիտ վարդապետութիւններ կը քարոզեմ, այլ պարզապէս անոր համար որ ձեզի հաց ճարեցի եւ ձեր փորը կշտացուցի: Բոլոր միտքերնիդ սա նիւթական կերակուրին շուրջը կը դառնայ, որ վերջապէս հաստատուն կեանք չի տար, այլ ինքն ալ կ'անցնի կը կորսուի. հետեւապէս խեղահան օգուտ չունի, եւ չարժէք որ անոր ետեւէն ըլլաք: Եթէ կերակուր կը փնտռէք, հաստատուն եւ յաւիտենական կեանք սուտ կերակուրը փնտռեցէք, որ է ճշմարիտ վարդապետութիւնը, եւ զոր Արդին Մարդո՛յ միտն կ'ընայ ձեզի առ, վասն զի Հայր Աստուած զինքն այդ պաշտօնին սահմանեց, կնքեց, օծեց եւ աշխարհ զրկեց: Մարդկային բաներու ետեւէ մի՛ ըլլաք, այլ Աստուծոյ գործերը կատարեցէ՛ք»:

Հրէայք պահ մը սողուեցան Յիսուսի այդ սրտը եւ կտրուկ խօսքերէն, իրենց ալ խեղքը պատկեցաւ՝ որ փոր մը հացի համար այլչափ խոր տնդնիլ շատ է, այլ պէտք է հացին ոչ թէ նիւթը՝ այլ հրաշքը նկատի առնել, անով յայտնուած ստատածային վարդապետութեան՝ եւ Աստուծոյ գործերուն մտադրութեան գործնել: «Ի՞նչ ընենք ուրեմն, կը հարցնեն Յիսուսի, որ Աստուծոյ գործերը կատարած ըլլանք»:

«Շատ դարդ եւ շատ դիւրին է, կը պատասխանէ Յիսուս. Աստուծոյ գործ ըսածս արդէն բացատրելի. Աստուծոյ ձեզի զրկածը ճանչնալ եւ ընդունիլ, եւ անոր հաւատալ, այսինքն անոր վարդապետութեան հետեւիլ եւ անոր խրատները գործարելը»: Յիսուսի այդ խօսքերը շատ յայտնի կերպով իրեն վրայ էին, եւ ոչ թէ ուրիշի մը վրայ, թէպէտեւ ինքն երբորդ զեմքով կը խօսէր: Հրէայք լաւ հասկնալով Յիսուսի ըսածներուն նպատակը, խօսքը իրեն կը դարձնեն ու կ'ըսեն. «Ի՞նչ փոտտ, ի՞նչ նշան, ի՞նչ հրաշք կ'ընաս ցուցնել որ մենք վստահօրէն քեզի հաւատանք. ի՞նչ նոր բան պիտի ընես, վասն զի Բեթսայիդայի հացերուն նշանը մեծ բան մը չէ: Մոխէս անապատին մէջ երկինքէն մանանայ իջնուց եւ մեր նախահայրերը կերակրեց, ինչպէս Ս. Գիրքը կ'ըսէ. Հաց յերկինք ետ անցաւ արեւ: Այդ հրաշքին հետ բաղդատելով, զու. ըրածդ առեւի մեծ չէ, որ Մոխէսը թողունք եւ քեզի հետեւիք»: Հրէայք կ'ակնարկէին Ապղոսի մէջ գրուածին:

Տեղիացի և նուս մանանայի և կերպար, գիաց երկնից հա հոցա, գիաց հրեշ-
տակաց կերամ Կարդիկ (Սաղմ. ՀԿ. 24-25) :

Երբոր Հրէայք Մովսէսի խօսքը մէջտեղ դրին, եւ մանանայի իջնելը
Մովսէսի վերադրելով իր եւ սնոր մէջ բազաաաաաաա մասն, Յիսուս
պարտաւարեացաւ խօսքը ուղղել, եւ աստուածային դարձերուն պատճառը
եւ հեղինակը ճշդել. «Լուս դիպցէ՛ք, ըսաւ Յիսուս, մանանայի իջնելը
Մովսէս չէ եղած, այլ երկնուոր Հոյնն է, որ այն առեւն երկնիքէն նիւթա-
կան հաց ու կերակուր իջնուց, եւ այս անգամ ճշմարիտ հացն ու կերա-
կուրը իջնուցած է, եւ այս՝ երկնիքէն իջած եւ աշխարհի կեանք տուող
հացն է, որ եւ ձեզի կը յանձնարարեմ, որ փնտէք եւ սնով ճշմարիտ
կեանքը ստանաք: Բեթսայիւզայի հացին օրինակէն դոստ՝ մանանայի օրի-
նակն ալ այս կերպով Յիսուսի խօսքերուն խառնուիլ սկսուաւ:

Ի դուր Յիսուս իր խօսքը լուսարանելու եւ իր միտքը Ժողովարդին
հասկննելու կ'աշխատի. Հրէաները փոր կշտայնելու հացին միտքէն անդին
չեն անցնիր, եւ լսելով որ տեսակ մը հաց կայ եղեր, մտաւը հաստատուն
եւ տեսական կերպով կը սնուցանէ եղեր, այն հացը սենեկաւու փափաք մը
կը դրան. «Տէ՛ր, կ'ըսեն, միշտ մեզի այն հացէն տուր»: Մամարուհին ալ
կենդանի ջուրին խօսքը լսելով եւ իմանալով թէ դոյն խմողը նորէն պլակ
չմարաւի, Յիսուսէ այն ջուրը կը խնդրէր (§ 38): Ճիշդ նայն խելքով Կա-
փառնաաաաաաաաաա ալ ստեղծն հոգը շանթեցնող հացը կ'ուզեն:

Յիսուս տեսնելով որ Հրէայք իրենց նիւթական դաղափարներէն չեն
հեռանար եւ իր խօսքերուն ներքին իմաստին չեն թափանցեր, կը պարտա-
ւարուի իր բաժնիքը աւելի եւս պարզարանել, եւ յայտնապէս կ'ըսէ սնունդ.
«Այն հացը որ կեանք կու տայ եւ սրուն վրայ ձեզի կը խօսիմ, է՛ն իսկ եմ.
ով որ այն հացը կ'ուզէ, ինծի հետեւի. ով որ ինծի կը հետեւի՝ իր հոգ-
ւոյն անօթութիւնը կ'անցրնէ եւ այլևս չ'անօթեանար ու չի ծարաւիր: Բիչ
մը ատաջ ձեզի կ'ըսէի թէ զիս միայն փորեքնուող կշտանալուն համար կը
փնտէք, եւ ոչ թէ իմ վարդապետութիւններով հոգնիդ սնուցանելու հա-
մար. նորէն կ'ըսեմ թէ իմ գործերս կ'իմանաք, հրաշքերը կը տեսնէք,
ճշմարտութիւնները կը լսէք, բայց եւ այնպէս չէք հաւատար: Ով որ երկ-
նուոր Հօրմէն կ'ոտոջնարգուի, նա ինծի կու դայ, եւ ով որ ինծի կու դայ,
եւ դոյն ինչ չեմ հեռացներ, որովհետեւ իմ կամքս ընելու համար չէ որ
երկնիքէն եկած եմ, այլ միայն զիս ատաջող Երկնուոր Հօր կամքը կատա-
րելու համար: Իսկ երկնուոր Հօր կամքն ալ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ սովն
սնունդմէ, որ ինծի յանձնուած են, ոչ մէկը դուրս չ'իտղում ու չ'կորսնցը-
նեմ, այլ աշխարհի վերջը սնունդ ամենուն վերակենդանութիւն տամ եւ
դոնանք յաւիտենական կեանքի առաջնորդեմ, իմ երկնուոր Հայրը բացար-
ձակապէս կ'ուզէ, որ ամէն անանք՝ որ իր Որդին կը ճանչնան եւ սնոր
կը հաւատան՝ յաւիտենական կեանքը ընդունին, եւ ի վերջոյ կենաց յա-
րաթեան արժանանան:

Յիսուսի այդ խօսքերը կատարեալ նմանութիւն ունին Պրոպատիկէի
քարոզութեան խօսքերուն հետ (§ 58), ուր նայնպէս դատաւասանի, յարու-
թեան եւ յաւիտենական կենաց վրայ խօսուած է, հետեւաբար նոյն կէտե-
րուն վրայ անդրադառնալ ոչնաք չենք տեսներ: Յարութիւնն ու կեանքը հո-
գեւորական վերակենդանութիւնն է, որ է վերարդարութիւն, այսինքն մե-
զաց մէջ ինկած ըլլալով նորէն արդարութեան դատնալ: Յիսուսի խօսքերը
այլարանական իմաստ ունին. Բեթսայիւզայի նիւթական հացը առիթ կ'ըն-
ծայէ ճշմարիտ վարդապետութիւնը հողեւորական հաց անուանելու, եւ
այդ վարդապետութիւնն ալ իր քարոզածն ըլլալով՝ ինքն կ'ըլլայ երկնուոր
հացը տուողը, ինչպէս եղած էր նիւթական հացը տուողը: Յիսուսի անձին
եւ պաշտօնին եւ վարդապետութեան մէջ եղած տեճուկ եւ սերտ կապով-
յութիւնը իրատունք կու տայ Յիսուսի այլարանութիւնը ընդարձակելու, եւ
ինչպէս կ'ըսէր թէ իր ակնաբիւր հոգեւորական հացը՝ իր վարդապետու-
թիւնն է, նոյն կերպով ալ կ'աւելցնէ. Եւ եմ հացն կենաց:

ուայ իմն Հայր՝ առ իւ եկեղեցի: Այս խոսքերը այնպէս իմն կը հնչեն, իբր թէ Յիսուսի եկողները Հայր Աստուած ինքը կ'որոշէ եւ կը սահմանէ, եւ այս առթիւն մէջ կերպով մը կը սկստանան Յիսուսի Հրէաներուն ուղղած յանդիմանութիւնները, թէ իրեն չեն դար եւ չեն հետեւիր: Կեր նպատակը չէ աստուածային ճշմարտութեան շնորհաց եւ աստուածային նախասահմանութեան աստուածարանական ծանր խնդիրներու մէջ մտնել: Մեղի բուռական ըլլալով ակնարկել՝ թէ ամեն կրօնապէս բարոյական եւ հոգեւորապէս արդիւնական դարձերուն մէջ երկու սլայտներու համընթաց եւ սնորհական կը քայլեն. աստուածայինը Աստուածէ է ու ճիշտ է, ընդունելութիւնը մարդէն է ու կամաւոր է: Աստուածէ տրուածը շնորհք է, մարդուն քրտմը գործ է: Ենթադրուածային եւ դորձ մարդկային իրարու համաձայնեալ մեր հոգեւոր վերելքները կը պատրաստեն: Եթէ ոչ ըստ ամենայնի համաձայն, բայց շատ պայմաններով նման օրինակ մըն է անձրեւը: Անձրեւը ճիշտապէս եւ ասանց մարդուն ոչխատութեան եւ զործակցութեան հոյր շարժաստուգերը, Եւ մարդուն կեանքին հարկաւոր եղող արտերն ու այլերնը եւ պարտկոյնները պողպարեղի չի տար:

Շտրունակները Յիսուսի քարոզութեան պարզարանութիւնը: Հրէաները սկսան իրարու փոփոխել եւ Յիսուսի լուսնին վրայ դայթակղելով իրարու հետ վիճարանել, եւ լուսն խօսքերուն վրայ տրտունջներ ընել, թէ ինչպէս կ'ըլլայ որ Յիսուս իրեն համար լուսն է: Եւ եւմ հացն իջեալ յերկնից: Վերադարձնալ աւետարանիչին յառաջ քերած խօսքն էր, առաջ Եւ եւմ հացն կենաց, եւ յետոյ իջի եւ յերկնից. այստեղ երկու կտորները իրարու կցուած են եւ ճիշտ վերջին մասն է Հրէաներուն դայթակղութիւն տուողը: Յիսուս ալ իր բացատրութեան մէջ այլ բազմապատկերներ չի հերքեր, մանաւանդ կը հաստատէ, եւ այլ բառերը բնական կերպով ալ պէտք էր դրոշմակէն, քանի որ բազմապատկերներ մանանային հետ էր, որ երկնիքէն իջած հաց էր, եւ Յիսուս ալ առաջ իր վարդապետութիւնը, յետոյ իր սլայտները, եւ վերջապէս իր անձը, մանանային հետ բազմապատկերներ դրած էր: Հրէաներուն համար անմարտելի կը մնային ոչ թէ՛ հաց ըսուելուն, այլ երկնիքէն իջած ըլլալուն խօսքերը: «Մ'չ սպաքէն, կ'ըսէին, մենք դիտենք անոր ուրանդէն ըլլալը. ո'չ սպաքէն հայրն ալ դիտենք. ո'չ սպաքէն Յովսէփի զուապէն է. հողոր ինչպէս կրնայ ըսել թէ ես երկնիքէն իջած եմ»:

Յիսուսի պատասխանը ունի ընդլայնմամբ եւ ունի բացատրութեամբ կրկնումն է առաջ ըսածներուն. հացի այլարանութիւնը կը շարունակէ, մանանային նմանութիւնը կը տեսէ, ներքին եւ հոգեւորական կեանքը կը բացատրուի, ասանց Յիսուսի եւ ասանց անոր վարդապետութեան ու հետեւողութեան հոգեւորական կեանք ըլլալը կը ստուգուի, եւ միանգամայն Հօր Աստուծոյ կողմէ նոյն կեանքին արուելը բացարձակապէս կը շեշտուի: «Պարագ սեղ իրարու հետ մի՛ փոխաք, կ'ըսէ Յիսուս, եւ խօսքերուս իմաստը մի՛ ծամածռէք. ոչ ոք ինծի կը հետեւի, եթէ Հայր Աստուած ինչպէս դիւ գրկեց, սնանկ ալ դանդիկ չկոչէ, որպէս դի ես ալ անոր հոգեւոր վերակենդանութիւն տամ: Մարդարէներուն բերնով ալ ըսուած է. Եղիցին ամենեւեամ ուստիք յԱստուծոյ: Այդ վկայութիւնը ետոյցի ինտրին մէջ կը կարգադրուի. Եւ եղից... զամենայն որդիս Բնութեալս յԱստուծոյ. իսկ յոյն օրինակը կը գրէ. Եւ եղիցին ամենեւեամ անսանդիք Աստուծոյ: Մինչ մեր թարգմանութիւնն ունի. Եւ զամենայն որդիս Բնութեալս յԱստուծոյ (Եւ. Ի՛. 13): Ըստ այսմ ուսանելը կ'առնուի Աստուծոյ, արդուելու եւ այնպէս դէպի վերելքին անսանդուելու իմաստով: Յիսուս Ետոյցի վկայութիւնը յիշեցնէ ետքը կը շարունակէ. «Ով որ Հօր Աստուծոյ ծայնը կը լսէ եւ ըսածը կ'ուսանի, նա ինծի կը հետեւի: Այդ բանը կ'ըսեմ ներքին եւ իմանայի կերպով, թէ ոչ՝ զԱստուած տեսող ու լսող չկայ. այլ միայն նա որ Աստուծոյ է, Հայր Աստուածը տեսած է»: Այս խօսքով դարձեալ Յիսուս իրեն կ'ակնարկէ, ու կը շարունակէ.

Որչափ այսպիսիներուն դոյթակղութեան համար շիտթութիւնը կը շարունայ, նոյնչափ ալ Յիսուս իր բացատրութիւնները կը ծանրացնէ, եւ իր խօսքերուն վրայ կը շեշտէ:

Շք. Սրբոց որդւոց եւ թոռանց Սրբոյն
Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ Արիստա-
կիսի, Վրթանիսի, Յուսկանն, Գրիգո-
րիսի եւ Դանիէլի: Եր 17.7-8: Եւ 61.3-7:
Բ. Տմ 1.6-14: ՂԿ 11.29-32:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

Հ Ա Յ Ո Ց Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի

Երկու սրբի սենեցած էր Լուսաւորիչ, Վրթանէս եւ
Արիստակէս: Վերջինը, որ կրտսերն էր, կանախ ընդ-
դրկած էր վանական կեանքը եւ չէր ամուսնացած. ե-
պիսիպատ ձեռնադրուած էր իր հօրմէն, 318ին, եւ ա-
նոր դործակից հանդիսացած: 325ին, յանուն Հայ Եկե-
ղեցւոյ, մասնակցեցաւ Նիկիոյ ժողովին, ինչպէս կը
հաստատուի ոչ միայն մեր պատմիչներու վկայու-
թիւններէն, այլ նաեւ նոյն ժողովին ներկայ եղած հայ-
բապեաներու վաներտական անուանացանկէն, ուր նշա-
նակուած է Արիստակէս, իրրեւ «եպիսկոպոս Հայոց
Մեծաց»: Արիստակէս ոչ միայն դործակիցն եղաւ իր
հօր, այլ նաեւ տնոր տերակալը, երբ հազար դոր-
ծունէութեան կամ ճշմական աւանձնացման դրադում-
ներով կը բացակայէր ան: Մովսէս Խորենացիին պատ-
մածք թէ Զորարդ Հայոց Արքեպիսոս իշխանէն սպան-
ուեցաւ՝ իր անուգրայ վարսոց պատճառաւ յանդի-
մանուած ըլլալուն համար, թերեւս կը կարօտի ճշը-
դրաւմի, թայց յամենայն գէշոր սա՛ ստալ է թէ իստ-
ասլանական մահով պէտք է վերջացած լինի իր կեան-
քը, ինչպէս Փուստաս եւս կը յիշէ: Իր մահուն թուա-
կան կը նշանակուի 333:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

Լուսաւորչի անդրանիկ սրբին, անոր պէս ինքն ալ
կեանքիս ուսած, յաջորդեց Արիստակէսի 333ին, Ա-
մանական կեանքի մէջ մտած էր իր հայրենական
դարմը պահելու համար, եւ հայր էր երկու դուստրի-
րու, Գրիգորիոսի եւ Յուսկիի, եւ սուշտմալարեց մին-
չեւ 341: Իր հայրապետական դործունէութիւնը կը
յտականչուի երկու գիծերով: Իրրեւ հաստատիչ քրի-
ստանէութեան, եւ իրրեւ սաղաւթական եկեղեցւոյ պա-
դախարին հիմնադիր: Լուսաւորիչ քարոյտծ եւ տա-
րածած էր քրիստոնէութիւնը, թայց շատ տեղեր դեռ
ընչուած չէր հին հուստոքը, մասնաւորապէս Տարօնոյ
մէջ: Վրթանէս ամէն տարի հան կ'երթար մեծահանդէս
պաշտոմանը կտարեկու: Համար Անգամ մը տեղացի
հեթանոսներ դու մը սարքեր էին, թաղաւարին Խայնակ
մասնակցութեամբ, կաթողիկոսին անմին դէմ, ինչ որ
բարեբախտաբար չէր յաջողած: — Վրթանէսի օրով,
բոս Փաւստոս Բիւզանդի, երկու կարեւոր պատե-
րապմներ տեղի կ'ունենան Հայոց եւ պարսից միջեւ. ա-
ստջինին մէջ հայեր կը յաղթեն, երկրորդին մէջ եր-
կուտեղ մեծ կարուստներ տեղի կ'ունենան, եւ Վաչէ
Մամիկանեան Հայոց սպարապետը կ'իջնայ պատերազ-
մին մէջ: Վրթանէս սողային յիշատակի անմալմալու-
թիւն եւ հանդէս կը սահմանէ այլ պատերազմին մէջ
ինկաղներուն համար: Կը վախճանի 70 տարեկան, եւ կը
թողուի Դարանդակոց Քարզան սաանին մէջ, Լուսա-
ւորչի մօտ:

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Վրթանէսի անդրանիկ սրբին, որ, ըստ պատմու-
թեան Խորենացւոյ, եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ Փայ-
տակարան նահանգի, կամ, ըստ յետնադւրին վկայու-
թեանց, Վրայ եւ Ազուանից: Իր գեմքը մեր եկեղեցու-
կան պատմութեան մէջ կը ներկայացնէ Հայ Եկեղեց-
ւոյ կողմէ պրայի հեթանոս աղգերուն մէջ քրիստո-
նէութիւն քարոյկու: Համար ի դործ գրուած ջանքը, որ
յանախ նահատակութիւններու ալ պատճառ դարձաւ:
Ըստ այսմ կը պատմուի իրեն համար թէ անարքան ցե-
ղապետներու դէմ կշամբող գիրք բռնած լինելուն հա-
մար ձիւ ապիին կապուելով քաշկոտուած է քարերու
եւ թուփերու վրայէն, Կասպից ծովուն մօտ Վաանեան
գաշտին մէջ եւ այսպէս մեռած, եւ Փոքր Սիւնիքի Ա-
մարտա աւանին մէջ թաղուած է իր սարկաւազներուն
ձեռքով: Իսկ Ե. դարուն, Ազուանից Վաչադան թագա-
ւորին օրով իր նշարները դոնուած ըլլալով, անոնց
վրայ եկեղեցի մը լինուեցաւ: Ս. Գրիգորին անունով,
480ին:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԷՆ

ԸՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ

(6. 15-21)

- 15 Յիսուս երբ գիտցաւ թէ պիտի դան բռնութեամբ զինք թաղաւոր ընելու, դարձեալ լիռը ելաւ, առանձինն:
- 16 Երեկոյեան, Յիսուսի աշակերտները ծովեզերիջան եւ նաւակ մտնելով սկսան երթալ ծովուն զիմաց կողմը, դէպի Կափառնատմ: Երբ մթնցաւ, տակաւի Յիսուս իրենց եկած չէր: Մոզր զօրաւոր հովէն կ'ալի կածէր:
- 19 Աշակերտները հազիւ հինգ կամ վեց քիլոմետր հաւարկած էին, երբ տեսան Յիսուսը, որ ծովուն վրայէն քայելով կը մտնէնար նաւակին: Բոյրը սարսափեցան: Յիսուս ըսաւ անոնց. «Ես եմ, մի՛ վախնաք»
- 20 Անոնք կ'ուզէին զինք նաւակին մէջ առնել, բայց արդէն նաւակը հասաւ այն տեղը, ուր կ'երթային:

15 Perceiving then that they were about to come and take him by force to make him king, Jesus withdrew again to the hills by himself.

16 When evening came, his disciples went down to the sea, got into a boat, and started across the sea to Capernaum. It was now dark, and Jesus had not yet come to them. The sea rose because a strong wind was blowing. When they had rowed about three or four miles, they saw Jesus walking on the sea and drawing near to the boat. They were frightened, but he said to them, "It is I; do not be afraid." Then they were glad to take him into the boat, and immediately the boat was at the land to which they were going.

ԱՌԱՋԱՆՈՐԱՅ ԿԻՐԱԿԻ կը կոչուի Մեծ Պահօքի Բուն Բարեկենդանէն ետք եւ Զատիէն տասը շաբաթ տասը հանդիպած Կիրակին, որ կը հօշոտուի միշտ-Զատիէն հետ համեմատելով եւ սնոր հետ 35 օրուան շաբաթահանութիւն կ'աւանդայ՝ Յունուար 11-էն մինչեւ փետր. 15: Այս Կիրակին յաջորդող եօթնեակին հինգ օրերը Առաջաւորաց Պակէ կը կոչուին եւ օտտարի պահօք կը պահուի ծածակ մէկտեղ, եւ նոյն իսկ պատարարի մասաւջուճը կը դադրի Մեծ Պահօք նման Պահօքին 6-օրը, այսինքն Աւրաթ օրը կը յիշատակուի Յովնանու թարգմանութիւնն ու նիմուէի ստաւարութիւնը, ոչ թէ իբր Ս. Յովնան մարգարէի տօն, այլ պարզապէս իբր մեծ ապաշխարութեան մը օրինակ: Ենթակալին կը մեկնէ Առաջաւորք անունը իբր առաջին պակէ, որովհետեւ Ս. Լուսաւորչէն հրամայուած տասըին պահօքին յիշատակութիւնն է: Լուսաւորիչը Վերապէն ելլելէն ետքը

երբ սկսաւ աւետարանել, նախ հինգօրեայ շարունակ ու անտուղ պահօքով պատարարաց հայ ժողովուրդը բժշկութիւնն ու լուսաւորութիւնն ընդունելու՝ նիմուէացւոց ստաւարութեան նմանողութեամբ: Այս առաջին պահօքին տարեկան յիշատակութիւնն է որ հաստատուն մնացած է մեր եկեղեցւոյ մէջ, եւ որուն նման բուն մը ուրիշ եկեղեցիներու մէջ չի գտնուիր: Այդ պահօք Եր. օրը Ս. Սարգիս յիշատակը կը տօնուի, հաստատապէս եւ ժողովուրդն ալ շատ անգամ Ս. Սարգիս պակէ կ'անուանէ այդ պահօքը, եւ յոյները՝ սը ոչ միայն այս շաբաթուան պահօքը լուծին, այլ եւ ուղարկան պահօք լուծումն ալ ունին, ժամանակին նախատած են հայերը՝ լսելով թէ Սարգիս կախարդէ մը իշուն կամ լուծին մահուան համար հաստատած են այս պահօքը: Մտկայն ոչ թէ Սարգիս կախարդէ, այլ եւ ոչ Ս. Սարգիս զօրավարին համար է այս պահօքը, եւ տօնին հանդիպումէն ստած է մեր ժողովրդական անունը: Առաջաւորաց անունը հնար էր մեկնել նաեւ իբր Մեծ Պահօքն ստալ կեղ պահօք մը, կամ Զատիական պահօքը առաջին մասը, բայց սէն պարագայի մէջ Լուսաւորիչէ հաստատուած առաջին պակէի իմաստն ու նշանակութիւնն ունի ընդունելի են:

ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՆԱԻԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մատթ. ԺԴ. 24-34, Մարկ. Զ. 48-53, Յովհ. Զ. 17-21

Երկոտասանները առանց Յիսուսի, իրենց նաւովը զիշերը կոխելէն ետքը Բեթսայիդայի նաւահանրիտէն մեկնած, հակառակ ճանապարհին կարճութեան, եւ հակառակ իրենց նաւական ճարտարութեան, դեռ չէին կրնար զիջացի ցամաքը հասնիլ, որ շատ հեռու էր, այլ ծովին վրայ կը մնային, վասն զի հոգմը իրենց հակառակ էր, առաւառաները դիքենք հեռուն կը նետէին, եւ թիակներով ու լալիքներուն դէմ դնել գծուար կ'ըլլար: Գիշերուան երեք քաւորդը սնցած էր, վերջին քաւորդը սկսած էր, եւ դեռ աւարեալներուն նաւը հովին ու ծովին խաղալիք եղած կը տարուրերէր: Հին աստեղներ օրուան երկու մասերը բուն լոյսով ու խաւարով կը բաժնուէին անհաւատար չափով, եւ երկու մասերն ալ չորս քաւորդներու կը բաժնուէին, որք պակ էր կոչուէին, ուստի երբոր Աւետարանին մէջ կ'ըլլար կարգանք՝ Ի չորրորդում պահու գիշերոյն՝ կ'իմանանք հիշերուան վերջին մասը, լուսնայուն մաս: Իւրաքանչիւր պահ ալ երեք մասերու կը բաժնուէր՝ որ կը կոչուէին ժամ, բայց ժամերը ամէնքը հաւասար չէին, թէ՛ զիշերին եւ թէ՛ ցերեկին ասաներկու մասերէն մին ժամ էր, բայց զիշերին ու ցերեկին երկնմարուն ու կարճնայուն հետ ժամերն ալ աւելի երկար կամ աւելի կարճ կ'ըլլային: Մենք պատմութեան դառնանք:

Գիշերուան չորրորդ պահը եղած էր, եւ տակաւին տաքեալները ծովի վրայ կը հողմակոծուէին, Բեթսայիդայէ ելլելով հաղիւ 25 կամ 30 տապարէկ, այսինքն Յ կամ 4 մղոն ճամբայ առած էին, երբ յանկարծ Յիսուս ծովին վրայ քալելով քովերնէն կ'անցնի եւ բնաւ իրենց մտադրութիւն չի դարձներ: Մտթին մէջ իրաւ Յիսուսի նմանցոյցին տեսածնին, բայց Յիսուս ըլլարուն չհաւատացին, ուրեքէն մ'ըր իրենց մօտ, եւ ինչպէ՞ս ծովէն կ'անցնի առանց նախ: Աշուրներուն երեւցած ստուերական տեսիլ մը կարծեցին, բայց այսպիսի տեսիլներն ու լուսն չէին ըլլար: Հետեւաբար չիտեցան, խոսիցան, վախցան, եւ սկսան խառնածայն պաշտուք մը հանել: Յիսուս երբ անոնց ահաւաղը կը տեսնէ եւ աղաղակը կը լսէ, վրասնին կը խղճայ, ինքզինքը կը յայտնէ, սիրա կու տայ: Բազալեքեցարաւք, կ'ըրէ, ես եմ, մի՛ երկնչիք: Յիսուսի ձայնը կը ճանչնան, բայց տակաւին հաւատալ չեն ուղեր. միթէ հնար չէ՞ր որ ինչպէս տեսիլը աշուրներուն կ'ըրեաւր, ձայնն ալ տիանջներուն հնչէր: Ամենուն չիտթութեան եւ վարանման մէջ, թէ որքեօ՞ք իրաւ Յիսուս է երեւոյցն ու խոսողը, թէ ոչ առ աչօք խալեպատիր երեւոյթի մը տղեւ կը գտնուին, Պետրոս որ միշտ այսպիսի տակթիներուն մէջ նախալարձակ ու խիզախ նիտուիլ մը ունէր, «Թէ որ իրաւցե՞ դուն Յիսուսն ես, կ'ըսէ, անձանք այստեղ եկած եւ հրաշալի հերպով շուրերուն վրայ քալող, հրամայէ որ շուրերը դիս ալ վերցնեն, եւ ես ալ քալելով քեզի դամ»: Ե՛կ, կը պատասխանէ Յիսուս, եւ Պետրոս սուքը նուէն դուրս կը հանէ, շուրերուն վրայ կը կոխէ, քանի մը քայլ աննելով Յիսուսի երեւցած տեղը կը մօտենայ, բայց տակաւին սիրալը վարանոս է:

բայց Յիսուս ըլլալուն հաստատուն հաւատքը չունի. միւս կողմէ հովը կը փչէ, ալիքները կը ծփան, ոտուրները կը դողան. կարծես պնդացած ջուրը նորէն հալած է, եւ ինքն ալ համայն-կամայ ջուրին մէջ կ'ընկղմի: Վախը կը տիրէ, խեղդուելու ճօս կը կարծէ զինքը. ողորմուկ ձայնով կը սկսի ազալել: Տէ՛ր, փրկեա՛ զիս: Յիսուս, որ իրեններուն հաւատքը կը փորձէր եւ պաննք բարձր սկզբունքներու մէջ կը կըթէր, անոնց վատնպը չէր ուզեր, մէկէն ձեռքը կ'երկնցնէ, Պետրոսը ձեռքէն կը բռնէ, զի կը կանգնեցնէ եւ անոյշ կերպով կը յանդիմանէ. «Թե՛րտախաւ՛ա, ընդէ՞ր երկմտեցեր. եթէ հաւատք չունէիր, ինչո՞ւ առջեւ նետուեցար. եւ եթէ առջեւ նետուելու քու ջութիւնը ունեցար, ինչո՞ւ ետքը վարանեցար. այս ընթացքը կատարեալ հաւատք ունեցողի դարձ չէ»: Նոյն մօտն էր, առաքեալներ Յիսուսը ներս առնել ուզեցին. Յիսուս ալ ներս մտու, Պետրոս ալ ետեւէն. Յիսուս ծովին ահնարիկեց եւ հովին հրամայեց, երկուքն ալ խողաղեցան, եւ ցամաքին մը նայած քանի մը մղոն տեղը հանդարտութեամբ նաւարկելով շարունակեցին: Նաւին մէջ եղող առաքեալները նոր յարգանք եւ մեծարանք ընծայեցին Յիսուսի՝ խոնարհ երկրպագութեամբ, եւ բոլորով արտիւ սկսան խոտափանիլ. Արդարեւ Ողբի Աստուծոյ ես գաւ: Բայց այս ալ կը խօսէին վարանեալ եւ չփոթեալ միտքով, այնչտի բան տեսած էին, նախապէս կատարուած հրաշքներուն վրայ հացերուն հրաշքն ալ աւելցած էր, ոչս ծովի հրաշքն ալ վրան կու դար, Գիւրգեսա անցնելուն ղիշերուան հրաշքը նորոգելով. բայց տախալին ճշմարտութիւնը ոչ իմացան, կ'ըսէ Մարկոս յատնապէս, եւ չի վարանիր առաքեալները բացարձակապէս մեղադրել, թէ էր սիրտ նոցա քմրքեալ:

Յիսուսի եւ առաքեալներուն ցամաք ելած տեղին անունը Մատթէոս եւ Մարկոս կը գրեն Գեներեսարէթ, իսկ Յովհաննէս կը բուսականանայ ըսել՝ Յերկիրն յոր երբայիս, առաջուրնէ ըսած ըլլալով՝ թէ կ'երթային ի կափառմաւ: Երկու բացատրութիւնները կոտարեալապէս համաձայն են, զի Գեներեսարէթ քաղաքի տնուն չէ, այլ գաւառի, եւ կախառնաւ՝ Գեներեսարէթ գաւառին մէջն է: Հետեւապէս կրնանք ճշգրտել՝ թէ Յիսուս եւ առաքեալներ կախառնաւ ելան Բեթսայիպայէ գալով: Արդէն ղիտենք թէ Յիսուս կախառնաւ մէկ մեկնած էր, եւ կախառնաւ իր կեդրոնն ու հաստատուն բնակավայրն է:

Նահատակաց: Գրծ 4.13-31: ՅԿ 1.13-27:

Ապրիլ 24-ին, մայր հայրենիքէն մինչև սփիւռքի շուր ծագերը, հայ ժողովուրդը անգամ մը եւս պիտի խոնարհի մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու յիշատակին առջև:

Մարիներ անցած են այդ չարաշուք թուականէն, երբ քաղաքակիրթ կոչուած ազգերու անտարբեր աչքերուն առջեւ՝ Արևմտեան Հայաստանի գրեթէ ամբողջ բնակչութիւնը դո՛ւզ գնաց Մեծ Ոճիրին: Ո՞վ կրնայ մտնայ որ այդ տարին, համաթուրանական պետութիւն մը հիմնելու իր ծրագրի ճամբուն վրայ, Փուրքիա դիւային սառնասրտութեամբ դաւեց եւ իրազործեց ամբողջ ազգ մը ոչնչացնելու քաղաքականութիւնը, այն՝ որ ծանօթ է իրոճի տէր մարդկութեան համար իբրև «20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւն»:

Նկայ ու չի կրնար ըլլալ հայ մը՝ որ չլիշէ ու շտապնապի Ապրիլ 24-ի խորհուրդով: Որովհետեւ՝ հայ ժողովուրդի հաւաքական գիտակցութեան եւ հոգեհառնութեան վրայ իր կնիքը դրած է այդ սեւ թուականը, եւ մենք, ինչ որ ենք ու ինչ որ չենք՝ կը պարտինք Ապրիլ 24-ին:

Ուստի, իբրև նախանձախնդիր Հայերու Ապրիլ 24-ի տարեդարձը չենք կրնար նկատել սովորական օր մէ:

- Յոյսի օր է Ապրիլ 24-ը:
- Ազօր-ի օր է Ապրիլ 24-ը:
- Յիշատակի օր է Ապրիլ 24-ը:

Բայց՝

Ապրիլ 24-ը մեր նոր կեանքի սկիզբն է:
Ապրիլ 24-ը մեր ժողովուրդի պահանջքի օրն է:

Օրը՝ երբ պիտի ըսենք աշխարհի թէ կ'ԱՊՐԻ ԼԱՅԸ: Բայց հարկ է որ գիտնան թէ կ'ուզենք ապրիլ մեր հայրերու հողին վրայ, իբրև պետութիւն եւ ազգ՝ ո'չ թէ բեկորացեալ ժողովուրդ, որ դատապարտուած է օտարացումի եւ այլասերման:

Հետեւաբար կոչ կ'ուղղենք մեր ժողովուրդի բոլոր գաւակներուն, որ Ապրիլ 24-ին իրենց իտւտներամ մասնակցութիւնը բերեն բոլոր այն կրօնական եւ ազգային ձեռնարկներուն, ոգեկոչումներուն, աղօթքի եւ խոկման պահերուն, պահանջատիրական հաւաքներուն, որոնք կը կազմակերպուին իրենց շրջաններու մէջ:

Չմեռցնենք մեր նահատակները:
Այլ՝ մեզմով ապրեցնենք դանձնք:

Եւ թող Տէր Զօրի ամբոխներուն փոխարէն՝ Նիւ Եորքի հրտարակներէն մինչեւ Լինքոն Սէնթրի Մշակոյթի կեդրոնը մեզմով քալեն մեզմով յարութիւն առած եւ արդարութեան ծարաւի մեր նահատակները, երջանիկ՝ որ իւրաքանչիւր հայ Որդի պիտի ըսէ իր հօր, նահատակ Սիւսանթոյի կտակով:

«Ըս եւրփունդ եմ եւ սկիզբն եմ էսու վախճանիդ: Իմ մէջ է որ դուն, իմէդ, կեանքէդ յետոյ պիտի ապրիս ...»:

Կ' Ո Ւ Խ Ս Տ Ե Ն Ք մեր կենսատրեալ նշխարներում սուրբ հացլիին դիմաց, մաքրել, գտել, եւ հարազատօրէն ինքնացնել եւ արժանատրել մեր հայրերու ի սպաս Աստուծոյ եւ մարդկութեան համայն աշխարհի:

Կ' Ո Ւ Խ Ս Տ Ե Ն Ք վառ պահել մեր քրիստոնէական սուրբ եւ սրբարար հաստքը մեր պաշտելի Հայց. եկեղեցոյ կարասոր աամուրթեամբը հայօրէն դրոշմուած եւ հաշտիպօրէն մեզ կազմաւորող Քրիստոսի Աւետարանի գաղափարներուն, սկզբունքներուն եւ արժեքներուն ներգործութեան ոսկիացնող հուրովը:

Կ' Ո Ւ Խ Ս Տ Ե Ն Ք կենդանի պահել մեր պապերուն ինքնութիւնը եւ անոր իրաչափութիւնը գործելուն եւ պրտաչափութիւնը շեշտ գեղեցկութիւն ընծայած մեր ոսկեղնիկ լեզուն՝ Մեսրոպեան գիրի անմաշելի հանդերձանքովը շքեղափայլ եւ մեր դպրութեան արժեքներովը հազարազանն, հայ դպրոցի պայծառակերպող քուրաչին Մէջէն:

Կ' Ո Ւ Խ Ս Տ Ե Ն Ք հարազատ պահել հայ ընտանիքը, մաքուր պահել ընտանեկան յարկերը մեր հայաշունչ, երդիքները մեր պապեմական, ընտանիքի հայափայլ սրբութեան եւ պատախանդութեան ու զաւակներու տոկուն եւ առողջ դաստիարակութեան առաքելութեան գիտակցութեամբն ու նախամահնդրութեամբը:

Կ' Ո Ւ Խ Ս Տ Ե Ն Ք ամբակուռ կառչած մնալ եւ շարանուն գնացքով առաջ տանի մեր ժողովուրդի արդար իրաւունքներու հետապնդման գործը, որովհետեւ մեր նահատակութեան գերագոյն իմաստը ազատութեան եւ արդարութեան որպէս զին մեր պատարագած կեանքն է, գոր պսօթ մենք պիտի շարունակենք մատուցել մեր կեանքով վասն փրկութեան ազգիս հայոց:

Կ' Ո Ւ Խ Ս Տ Ե Ն Ք Տէր Զօրը միշտ կեանքով առլըցում պահել մեր ապրումներուն մէջ, եւ որպէս վկայութիւն մեր այս ուխտիմ՝ ահա կը կամգնենք գեղակերտ Մատուռն այս նախատակաց, որպէս համբոյր կրկնի եւ երկրի, որպէս դաշինք անխախտ ընդմէջ Աստուծոյ եւ հայրութեան, անրկանելի ուխտ սիրոյ, հաւատարմութեան, նուիրումի եւ գոհողութեան, եւ որպէս աչք մշտադրուն եւ պայծառատես՝ բացում դէպի ապագայ:

Շք. Սրբոցն՝ Սարգսի գորավարին եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսին, եւ չորեքտասան զինաւորացն: Առ 3.13-17: Եւ 41.1-3: Եւ 6.10-17: ՂԿ 21.10-19:

ՍԱՐԳԻՍ ԶՕՐԱՎԱՐ, որդին՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ, եւ տասնեւ չորս զինուորներ

Պ Ա Ր Ս Ի Ց Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի

Սարգիս Կապադովկեան Կեսարիոյ Գամրիք զուսուսէն էր: քաջ եւ ասպնի զինուորական մը, սր Կոստանդիանոս Կայսեր զօրով Մարտերառութեան աստիճանին հասաւ: Համարձակութեամբ կը քարոզէր Աւետարանը եւ կը կործանէր բազիլիկներ եւ մեհականներ: Երբ Յուլիանոս Ներսարդ թագաւորեց, Սարգիս իր Մարտիրոս որդւոյն հետ ասպանեցաւ Հայաստան, Տիրան թագաւորի մօտ, եւ ժամանակ մը հոն մնալէ վեցջ անցաւ Պարսկաստան, Պարսից Շապուհ արքային մօտ, ծառայելով զինուորական ասպարէզի մէջ: Մեծ եղաւ իր եւ իր որդւոյն արեւոյն զօրեցութիւնը իր հսկողութեան ներքեւ: զանազոց պարսիկ զօրքին վրայ, անոնց մէջ զբխատանէութեան զարձոյցներ եղան: Այս պարսեան հետըղհեակ ուշադրաւ զանուշով, Սարգիս եւ իր զուակը արքայական հրուէք ստացան զո՛հ մատուցանելու արքունի մեհականին մէջ: Զօրավարը մերժեց խտիւ, եւ մեհականին մէջ նսնիակ քաջութիւնը ունեցաւ անարդելու կուտքերը: Մոլեբը խուժեցին այն ստին անոնց վրայ, ստնակոյս ուսանեցին սուսակը, իսկ Սարգիս բանտարկուեցաւ եւ յետ քննութեան դիտատուեցաւ քաղաքէն դուրս անզի մը մէջ: Իր պարսիկ զինուորներէն տասնեւ չորս անձեր, սրանք մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնացեր էին իրեն, ստին Սարգիսի մարմինը եւ մաքուր դիտաներով պատեցին: Բայց թագաւորին հրամանով իրենք եւս դիտատուեցան: ու Սարգիսի եւ ամենքին մարմինները հրամայուեցաւ ջնջել, եւ սակայն ուրիշ հաւատացեալներ զիջէր ստին վերջուցին զանոնք:

Ս. ՍԱՐԳԻՍ ԶՕՐԱՎԱՐ

14 † Ե. օր Առաջաւորի պահոց:
Տեառնընդառայ: (Նախատօնակի Աւե-
տարան, ՂԿ 2.22-40): Ես 24.21--25.8:
Գրծ 7.47-50: Գղ 4.1-7: ՂԿ 2.41-52:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱԻՏՏԱՐԱՆԷՆ
ԸՍՏ ՂՈՒԿԱՍԻ
(2.41-52)

41 Յիսուսի ծնողները սակէն տարի Չաաթկի տօնին
 42 Երուսաղէմ կ'երթային: Երբ Յիսուս տասներկու տա-
 43 րեկան եղաւ, անոնք Երուսաղէմ դադին, ինչպէս այլ
 44 տօնին սովորութիւն էր երթալ: Տօնակատարութեան
 45 աւարտին, մինչ անոնք կը վերադառնային, Յիսուս
 46 մանուկը Երուսաղէմ մնաց: Իր ծնողները չանդրադար-
 47 ձան ասոր: Անոնք կը կարծէին թէ ուղեկիցներուն հետ
 48 է: Օրուան մը ճամբայ կտրելէ ետք, սկսան փնտռել
 49 Յիսուսը ազգականներու եւ ծանօթներու մօտ:
 50 Երբ չգտան, կրկին Երուսաղէմ դարձան, հոն
 51 փնտռելու համար զինք: Երեք օր ետք, զինք գտան
 52 տաճարին մէջ: Ան տաճարի սուրբիչներուն հետ նըս-
 53 տած, անոնց մտիկ կ'ընէր եւ հարցումներ կ'ուղղէր:
 54 Բոլոր անոնք որոնք իրեն մտիկ կ'ընէին, կը զարմա-
 55 նային անոր իմաստութեան եւ սուսած պատասխաննե-
 56 րուն վրայ:
 57 Ծնողները երբ տեսան Յիսուսը, ապշած մնացին:
 58 Իր մայրը ըսաւ. «Ինչո՞ւ այս բոնը մեզի ըրիք, աղս՛ս,
 59 ահա հայրդ եւ ես չախաղանց մասհոգուած քեզ կը
 60 փնտռէինք»: Յիսուս ըսաւ անոնց. «Ինչո՞ւ զիս ուրիշ
 61 տեղ կը փնտռէիք. չէի՞ք դիտեր թէ Հօրս տան մէջ
 62 պէտք է դառնալ»: Սակայն ծնողները այս խոսքերուն
 63 իմաստը չհասկցան:
 64 Յետոյ Յիսուս ծնողներուն հետ միասին Նազա-
 65 րէթ գնաց եւ նստղանդ մնաց անոնց: Իր մայրը այս
 66 բոլորը իր սիրտին մէջ կը պահէր:
 67 Յիսուս կը դարգանար իմաստութեամբ եւ մար-
 68 միւնով, Աստուծոյ եւ մարդոց սիրելի ըլլալով:

ՏԵԱՌՆՆԵՐԱՌԱՋ.— Այլ անունը կը տրուի Քրիս-
տոսի քառասնօրեայ ի տոնար ընծայուելուն յիշատա-
կին, որ է Գալուստ քառասնօրեայ ի տոնարն, եւ այլ
անունն ներքեւ արդէն բացատրուած: Տեառնընդառայ
անունը իբր «Երանելի ընդ սառջ Տեառն» թէև կրնայ
ուղղակի այլ քրիստոսական տնօրինութիւնէն ծաղած
ըլլալ, բայց ըստ մեզ հուանակոն է թէ սա սղ չին հե-
թանոսական սօներէն մնացած անուն մըն է, Տիբ ա-
սուծսյն ի պատիւ տօնի մը անունը՝ որ Տեառն Քրիս-
տոսի տօնին փոխառած է: Այլ կարծիքն աւելի հաստա-
տութիւն կը դանէ Ժողովուրդին բերնին մէջ դործա-
ծուած Տէրմտաա անունով՝ զոր հնար չէ դարդ աղաւ-
ղում մը նկատել:

«Տեառնընդառայ»
Երեւանի Մատենադարան
ձեռագիր թիւ 4818

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆԷՆ

ԸՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ

(6. 22-38)

JOHN 6

22 Երկրորդ օրը, ժողովուրդը որ մնացած էր ծովուն միւս կողմը, տեսաւ թէ հոն միայն մէկ նաւակ կար, որուն մէջ Յիսուսի աշակերտները մտան եւ առանձինն գացին. իսկ Յիսուս աշակերտներուն հետ նաւակ չմտաւ: Ետեւ Տիրերիայէն ուրիշ նաւակներ ալ եկան հոն, ուր Յիսուս Աստուծոյ գոհութիւն աալով բազմացուցած էր հացը եւ տուած ժողովուրդին՝ որ ուտեմ:

24 Ժողովուրդը տեսնելով թէ Յիսուս հոն չէր, ոչ ալ իր աշակերտները, նաւակները առին եւ Կափառնաում եկան Յիսուսը փնտռելու համար:

25 Երբ զինք գտան ծովուն միւս կողմը, հարցուցին. «Վարդապետ, ե՞րբ եկար հոս»: Յիսուս անոնց պատասխանեց. «Կ'ըսեմ ձեզի, մասահարար դուք դիւ կը փնտռէք ո՛չ թէ որովհետեւ հրաշքներ տեսաք, այլ որովհետեւ այդ հացէն կերաք եւ կշապցաք: Փոխանակ կորստական ուտելիքը փնտռելու, ջանացէք ապահովել այն կերակուրը, որ յաւիտենական կեանքի մէջ կը մնայ: Այդ կերակուրը մարդու Որդին պիտի տայ ձեզի, որովհետեւ Հայրն Աստուած իր հաւանութեան կնիքը դրաւ անոր վրայ»:

28 Անոնք հարցուցին. «Ի՞նչ ընենք, որ Աստուծոյ ուզածը կատարած ըլլանք»: Յիսուս անոնց պատասխանեց. «Աստուծոյ ուզածը այն է, որ հաւատաք անոր որ ինք զրկեք»:

30 Անոնք ըսին. «Ի՞նչ հրաշք պիտի գործես, որպէսզի տեսնենք եւ ճշգի հաւատանք. ի՞նչ պիտի ընես: Մեր Հայրերը մանանան կերան անապատին մէջ, ինչպէս գրուած է, «Անոնց երկիմֆէն հաց տուաւ ուտելու. հաւմար»»: Յիսուս անոնց ըսաւ. «Ճշմարտութիւնը կ'ըսեսմ ձեզի, թէ ինչ որ Մովսէս ձեզի տուաւ՝ երկինքէն իջած հացը չէր, այլ հիմա է որ Հայրս ձեզի կու տայ երկինքէն իջած ճշմարիտ հացը: Որովհետեւ Աստուծոյ տուած հացը ան է, որ երկինքէն կ'իջնէ եւ կեանք կու տայ աշխարհին»:

34 Անոնք ըսին. «Տէ՛ր, մի՛շտ տուր մեզի այդ հացը»: Յիսուս ըսաւ անոնց. «Ես եմ կեանքի հացը. ան որ ինձի կը հաւատայ, երբեք պիտի չժտրուիայ: Բայց հիմա ըսի ձեզի, տեսաք ալ զիս, եւ տակաւին չէք հաւատար: Ինչ որ Հայրը ինձի տուաւ՝ ինձի պիտի դայ, եւ ես ինձի եկողը պիտի չմերժեմ. որովհետեւ ես երկինքէն իջայ ո՛չ թէ իմ կամքս կատարելու, այլ կամքը անձր, որ զիս զրկեք»:

22 On the next day the people who remained on the other side of the sea saw that there had been only one boat there, and that Jesus had not entered the boat with his disciples, but that his disciples had gone away alone. 23 However, boats from Ti-bé'ri-as came near the place where they ate the bread after the Lord had given thanks. 24 So when the people saw that Jesus was not there, nor his disciples, they themselves got into the boats and went to Ca-pér'na-um, seeking Jesus.

25 When they found him on the other side of the sea, they said to him, "Rabbi, when did you come here?" 26 Jesus answered them, "Truly, truly, I say to you, you seek me, not because you saw signs, but because you ate your fill of the loaves." 27 Do not labor for the food which perishes, but for the food which endures to eternal life, which the Son of man will give to you; for on him has God the Father set his seal." 28 Then they said to him, "What must we do, to be doing the works of God?" 29 Jesus answered them, "This is the work of God, that you believe in him whom he has sent." 30 So they said to him, "Then what sign do you do, that we may see, and believe you? What work do you perform?" 31 Our fathers ate the manna in the wilderness; as it is written, 'He gave them bread from heaven to eat.'" 32 Jesus then said to them, "Truly, truly, I say to you, it was not Moses who gave you the bread from heaven; my Father gives you the true bread from heaven. 33 For the bread of God is that which comes down from heaven, and gives life to the world." 34 They said to him, "Lord, give us this bread always."

35 Jesus said to them, "I am the bread of life; he who comes to me shall not hunger, and he who believes in me shall never thirst. 36 But I said to you that you have seen me and yet do not believe. 37 All that the Father gives me will come to me; and him who comes to me I will not cast out. 38 For I have come down from heaven, not to do my own will, but the will of him who sent me; 39 and this is the will of him who sent me, that I should lose nothing of all that he has given me, but raise it up at the last day. 40 For this is the will of my Father, that every one who sees the Son and believes in him should have eternal life; and I will raise him up at the last day."

Կափառանաւորի ժողովուրդը երկու կողմեր կը դանակը Յիսուսի
այնտեղ-հասած-պահաւն. մաս մը Յիսուսի ետեւէն Բեթսայիզա էր դաւան
եւ անապատին մէջ հացերու հրաշքին մտնակցած, մաս մըն ալ քաղաքին
մէջ մնացած էր: Երբոր Յիսուս կափառանաւոր հասաւ, ոչ միայն քաղաքին
ժողովուրդը, այլ բոլոր Գեննեսարէթ դաւաւի ժողովուրդը իրարու անցան.
ամէն կողմ լուրը լսուցաւ, եւ վերջերէն ու քաղաքներէն հիւանդ էր ու
կու դար, հիւանդ էր որ կը բերուէր, զի մինչև իսկ անկողին ինկած հի-
ւանդները մահիճներու եւ պատգարակներու մէջ կափառանաւոր կը վազը-
նէին, եւ կը տանէին անոր դռնուած տեղը, քաղաքին մէջ կամ դուրսը:

Երբոր Յիսուս պատեհ առիթ կը դռնէր կափառանաւորէ հետանալ, եւ
աւրիչ քաղաքներ ու վերջեր եւ սուրբակներ պատել, միեւնոյն դիմուան ու
խոնարհն էր որ կը ճղարարուէր, եւ տակաւին Յիսուս շնկած, հիւանդները
տուներէ կը հանէին եւ ճամբաներու մէջ կը շարէին, որ եկած տանն շու-
տով առիթ ունենան անոր ներկայանալ, անոր ձեռքին հարման արժանանալ,
կամ անոր հրամայական ձայնը լսել. մինչև իսկ դո՛հ կը մնային եթէ դանկ
անոր հապուտի քղանցքին քուէին, զի նոյնիսկ լոկ քղանցքին քուտղները
անմիջական բժշկութիւն կը ստանային:

Այս եղելութիւնները, զորս Մատթէոս ու Մարկոս մանրամասնօրէն
կը յիշեն, հարկաւ միայն կափառանաւոր հասած օրերուն չեն պատկանիր,
այլ յաջորդ օրերու եւ ամիսներու վրայ կը տարածուէին, եւ սո՛հասարակ
Յիսուսի Գալիլէոյ մէջ կատարած անթիւ անհամար բժշկութեանց համա-
ռօտ անկողտանն են: Բայց ասոնցմէ առաջ սէտք է դռնանք կափառ-
նաւորներու այն մասին, որ մինչև Բեթսայիզա քաղաքը եւ Բեթսայի-
զայի անապատը Յիսուսի հետեւած էր:

Թմանք ղիշերուան սկիզբը անապատէն մեկնելով՝ միւս առաւուն ծու-
վեղերք իջան, եւ ուղեցին ծովու ճամբով կափառանաւոր անցնել, թայց նաւ
չլուան: Լսեցին որ այն նաւն ալ որ Յիսուսը բերած էր, տաւքեալները
մտած եւ տուանց Յիսուսի սրտակշու մեկնած էին. որ լսել էր թէ Յիսուս
տակաւին իրենցմէ ետեւ կը մնար Բեթսայիզայի լեռը, ուր առջի ղիշեր
բարձրացած էր, իրենցմէ բաժնուելէ ետքը: Պահ մը ինչ ընելիքներուն
վրայ վարանկցան. Յիսուսը գտնելու համար ետե՞ր դառնան, թէ ճամբու-
նին շարունակեն գէտ իրենց քաղաքը: Երբոր տեսան որ հեռո՛հեռէ Տիբե-
րիայ ծովակին մէջ վանուող նաւեր իրենց կու դան՝ զիրենց տանկու, նոյա-
տակաւ, մտածեցին որ հարկաւ Յիսուս առանձինն չի մնար, եւ հարկաւ
ինքն ալ կափառանաւոր անցած կ'ըլլայ, եւ որդեցին կափառանաւոր երթալ.
մէկ մասը նուերով եւ ծովի ճամբով, եւ անոնք որ նաւ ղիւրցան ճարի,
պարտաւորեալ ցամաքի ճամբան բնակցին ծովեղերքի վրայ, ինչպէս որ
տուալին անցած ալ կիսած էին: Բայց ո՛չ ծովի վրայ եւ ոչ ցամաքի ճամ-
բով Յիսուսի անցած ըլլալուն վրայ տեղեկութիւն ունեցողի կամ տեսողի
մը չհանդիպուցան, եւ հետեւեցին թէ Յիսուս դեռ կափառանաւոր եկած
պիտի ըլլայ, այլ Բեթսայիզա մտացած, կամ թէ ուրիշ անձանք կողմ մը
վայցած պիտի ըլլայ, ինչ որ իրենց բաւական մտածմունքի նիւթ գարձու:

Երբ կափառանաւոր հասան, մեծ դարձացմամբ լսեցին թէ Յիսուս ի-
րենցմէ առաջ կափառանաւոր եկած է, եւ սրգէն բժշկութիւններ ալ ընել
ոկսած է. լսեցին, թայց ի՛նչպէս եկած ըլլալուն վրայ բացատրութիւն մը
չլրցան տալ մէջերնին: Ուստի առաջին անգամ որ Յիսուսի հանդիպուցան,
հետաքրքրութեամբ սկսան հարցնել. Թաքթի, ե՞րբ եկիր այսր. եւ ոկոտն
մեծ կարեւորութիւն ցուցրնել իրեն հանդիպելուն, ինչքինքնին բախտու-
ւոր համարիլ Յիսուսը դուած ըլլալուն համար, եւ վիւրջել թէ մեծուպէս
ցուած պիտի ըլլային՝ եթէ իրենցմէ հետացած ըլլար: Այս խօսակցութիւն-
ները նոյն օրերը ասէպ կրկնուեցան, մինչև մօտաւոր Շաբաթ օրը, յորում
Յիսուս կափառանաւորացոյ յայտնած վախաքը եւ իրեն ցուցած կարեւորու-
թիւնը առիթ առնելով, ժողովարանին մէջ գեղեցիկ եւ խորախորհուրդ զո-
րոյ մը իրօնեցաւ, կրկնաւոր հացին վարդապետութիւնը լուսարանելով:

Շք. Սրբոյն Իսահակայ Պարթեի
հայրապետին մերոյ: Իմստ 7.12-18: Ես
61.3-7: Եբր 13.17-21: ՅՀ 10.11-16:

Հ Ա Յ Ո Յ Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի

52. ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

Որդի Մեծն Ներսէսի, ծնած 348ին. Իսահական եւ բարձրադոյն կրթութիւնը առած էր Կեսարիա եւ Ռիւզանդիոն: Ամուսնացած էր. եւ միակ զաւակ մը ունեցած, Սահականոյն, որ Մամիկոնեան Համազասպի տիկինը եղաւ. եւ մայր՝ Վարդանի, Հմայեակի եւ Հաթազասպիանի: Ապուսրակէսի յաջորդեց իր կաթողիկոս ամենայն Հայոց, 387ին: Իր պաշտօնավարութիւնը հանդիպեցաւ Հայոց քաղաքական կեանքի ամենէն դժբախտ թուահաններէն մէկին: 390ին Հայաստան բաժնուեցաւ Յունական եւ Գարսիական մասերու: առաջինն վրայ թաղաւոր կարգուեցաւ Պապի որդին՝ Արշակ Գ., իսկ երկրորդին՝ Պարոյ Գ., որ 390ին գահազուրկ ըլլալով՝ իրեն յաջորդեց Արշակ Գ.ի եղբայրը՝ Վառչապուտ, իշխանութիւնը իր խաղաղասիրութեամբ եւ Սահակ-Մեծարուտեան գործունէութեան ընծայած իր լուրջ աջակցութեամբ: Սա մտնելով 415ին: իրեն յաջորդեց նորէն Պարոյ Գ., որ սակայն ութ ամիս միայն կրցաւ զահակալի: 416ին անոր տեղը անցաւ Յազկերտ Ա.ի որդին՝ Շուպուհ, որմէ յետոյ, 422ին, յաջորդեց Վառչապուտի որդին՝ Արտաշէր, անկարգ. եւ անբարոյ անձ մը, որ նախարարաց միջև միջոց ալ արդէն զոյ եղող հակասութեան տղիին աւելի կ'ստատկանալու պատճառ կրցաւ, տեղի տալով նախարարական ամբաստանութիւններու իր անձին եւ զահուհի դէմ, որուն հետեւանքով Տիգրան Քննեց Հայ թաղաւորութիւնը եւ Հայաստանը պարսկական իշխանութիւնի մը վերածեց 428ին, եւ Հրաժարեցոյց ու յայտնեց Ս. Սահակը, որովհետեւ անիկա չէր միաբանած նախարարներուն հետ, այլ ընդհակառակն մեղադրած էր զանոնց պարսկական արքունիք բողոքելուն համար:

Ս. Սահակ թէն. զրկուեցաւ իր աթոռէն, բայց շրտորեցաւ գործելէ. ընդհակառակն, վարչական հոգիքէ հետո մնայլ կարծես տեղեցուց գրական եւ կրթութեան գործունէութեան իր ժամանակը: այդ միջոցին է որ Ս. Մեծարուտի գործին մղում տուաւ ամենէն աւելի, պարսպալով Ս. Գրոց թարգմանութեամբ եւ սրբազան մատենագրութեամբ, եւ կազմակերպելով դպրոցական գործը, զոր վաղուց սկսած էր արդէն: Այդ առիտ է որ Նշահա զրկեց Յովսէփ Պաղնացին եւ Նզնիկ Կողբացին, որպէսզի ստորերէնէ թարգմանութիւններ կ'առարկեն:

Ս. Սահակի մեկուսացման շրջանին, որ 428էն 436 տակեց, յաջորդաբար կաթողիկոսական պաշտօն վարեցին, միշտ պետական տնօրէնութեամբ, Սուրբակ երեց Արծկիցի, եւ ապա երկու ասորիներ՝ Տրեքոյ եւ Շմակ, որոնք, երեքն ալ, իրենց պարսկական քաղաքականութեամբը՝ դժգոհ թողուցին ազգը եւ փութով ինչիս պաշտօնէ: Որովհետեւ անոնց պաշտօնավարութեան միջոցին ալ Ս. Սահակ կը վայելէր ազգային ընդհանուր համակրանք եւ եկեղեցական բարձրագոյն հեղինակութիւն կրօնական ինքնորոշու մէջ, եւ Յունաց բաժնի Հայերը զինքը կը ճանչնային Հայրապետ, հուսանական է որ այս երեք ասորիները ըլլան ստանձնած միայն քաղաքական կամ յարաբերական դոքոնոց վարչութիւնը առաջի կառավարութեան: Այսպէս կամ այնպէս, սա է սույգ թէ Ս. Սահակ 436ին հայրապետական իշխանութիւն կը գործադրէր, զինանելով նախարարներուն թախանձանքին եւ զղակական աղերսանքներուն:

Ս. Սահակի հայրապետական եւ վարչական գործունէութեան հետ զոյգ կ'ընթանայ իր գրական եւ կրթութեան գործունէութիւնը, որով հաւասարապէս անմոռաց մնաց իր անունը ազգային պատմութեան մէջ եւս: Ինքն էր որ հայ պիւրիտէ դիւտին ձեւաւորող հոգեւորացի Վառչապուտէի հետ, ինքն էր որ, յետոյ, իր յունարէնադիտութեան եւ երաժշտական ու հոնտորական արուեստներուն եւ փիլիսոփայութեան խոր հմտութեան շնորհիւ, մեծապէս օգնեց Հայ աշուրէնը գասարկելու գործին. ինքն էր որ Աստուածաշունչէ

«փութանակից կատարուած թարգմանութիւնը սրբաբար յունարէնի համեմատ վերակազմելու ձեւաւորիկն հիմք դրաւ. ինքն էր որ ճիշդեցական գրոց գումարութիւնը՝ ըստ Կորնելի, այսինքն ժամադիրքը, Պատարսպատմատոյցը, Մաշտոցը, եւ այլն, ինչպէս նաեւ ճշմարիտ իմաստութիւնը, այսինքն Ոսկերչանի, Միքեմի, Բարսեղ Կեսարացիի գործերը թարգմանեց, միևնոյն առիտ եկեղեցական կանոններ եւ քանի մը շարականներ ալ գրելով, եւ այսպէս, թէ՛ եկեղեցական մատենագրութեան եւ թէ՛ ազգային դպրութեանց հիմնադիր հանդիսացաւ: Իր արդիւնաւոր կեանքը կնքեց 487ին, 89 տարեկան, Բաղրեւանդի Բլուր պիւլիին մէջ, նախաարք տմասու վերջին առաւօտուն, մօտ կէս դար ջանքանայտնեցի վերջ, իրմով փախուեցաւ Լուսաւորչի տոհմական պիծը: Մարմինը Բաղրեւանդէն Տարօն տարուեցաւ Վարդանի կնոջ Դատրիկի ձեռքով եւ հոն ամփոփուեցաւ, յիշտիլատ, ուր քանի մը տարիներ վերջ անոր զերեզմանին վրայ շինուեցաւ շքեղ եկեղեցի: Լուսաւորչի տան տոհմական կալուածները, իր մահէն վերջ, փոխանցուեցան Մամիկոնեանց տան:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԷՆ

ԸՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ

(7.37-52)

JOHN 7

37 Տօնին վերջին եւ հանդիսաւոր օրը, Յիսուս ոտքի
կանգնած բարձրաձայն կ'ըսէր. «Ո՛վ ոք ծարաւ է,
38 թող ինձի դոյ եւ խմէ: Ով ոք ինձի կը հաւատայ, ինչ-
պէս Գիրքը կ'ըսէ, "Անոր սիրտէն կեանատու ջուրի գե-
39 տեր պիտի բղխի"»: Յիսուս ասիկա կ'ըսէր Հոգիին
համար, որ իրեն հաւատացողները պիտի ընդունէին.
իսկ Հոգին ստիպուի չէր արուած, քանի Յիսուս փա-
ռաւորուած չէր:

40 Ժողովուրդէն ոմանք երբ լսեցին այս խօսքերը,
41 ըսին. «Այս է ճշմարիտ մարդարէն»: Ուրիշներ կ'ը-
սէին. «Օժեպն է, Քրիստոսը»: Իսկ ոմանք ալ կ'ը-
սէին. «Միթէ Գալիլայէ՞ն պիտի դայ Քրիստոսը:
42 Գիրքը չ'ըսէր թէ Քրիստոս Դաւիթ թաղաւորի սե-
րունդէն պիտի ըլլայ եւ Դաւիթի քաղաքին՝ Բեթլեհէ-
43 մի մէջ պիտի ծնի»: Եւ Յիսուսի պատճառով տարա-
44 կարծութիւններ յառաջ եկան: Ոմանք ուզեցին ձեռ-
քաղել զինք, բայց ոչ ոք համարձակեցաւ:

45 Երբ տաճարին պահակները վերադարձան, քա-
հանայապետներն աւ փարիսեցիները հարցուցին ա-
46 նոնց. «Ինչո՞ւ զինք հոս չբերիք»: Պահակները պա-
տասխանեցին. «Այդ մարդուն պէս խօսող երբեք չենք
47 տեսած»: Փարիսեցիները ըսին. «Ի՞նչ, դո՞ւք ալ խաբ-
48 ուեցաք: Իշխանաւորներէն կամ փարիսեցիներէն ոեւէ
49 մէկը հաւատա՞ց անոր: Մեր օրէնքները չգիտցող
տգէտ ամբոխը միայն հաւատաց: Անոնք արդէն իսկ
նզովուած են»:

50 Նիկողեմոս, փարիսեցիներէն մէկը, որ նախա-
պէս դիշերով եկած էր Յիսուսի մօտ, ըսաւ անոնց.
51 «Արդեօք մեր օրէնքները մարդս կը դատե՞ն նախ. քան
52 զինք լսելը եւ գիտնալը թէ ի՞նչ ըրած է»: Անոնք պա-
տասխանեցին Նիկողեմոսի. «Միթէ դո՞ւն ալ Գալիլ-
իայէն ես. քննէ՛ Գիրքերը եւ պիտի տեսնես թէ Գալիլ-
իայէն մարդարէ չ'ելեր»:

37 On the last day of the feast, the great day, Jesus stood up and pro- claimed, "If any one thirst, let him come to me and drink. ³⁸He who believes in me, as^o the scripture has said, 'Out of his heart shall flow rivers of living water.'" ³⁹Now this he said about the Spirit, which those who believed in him were to receive; for as yet the Spirit had not been given, be- cause Jesus was not yet glorified.

40 When they heard these words, some of the people said, "This is really the prophet." ⁴¹Others said, "This is the Christ." But some said, "Is the Christ to come from Galilee? ⁴²Has not the scripture said that the Christ is descended from David, and comes from Bethlehem, the village where David was? ⁴³So there was a division among the people over him. ⁴⁴Some of them wanted to arrest him, but no one laid hands on him.

45 The officers then went back to the chief priests and Phār'i-sees, who said to them, "Why did you not bring him?" ⁴⁶The officers answered, "No man ever spoke like this man!" ⁴⁷The Phār'i-sees answered them, "Are you led astray, you also? ⁴⁸Have any of the authorities or of the Phār'i-sees be- lieved in him? ⁴⁹But this crowd, who do not know the law, are accursed." ⁵⁰Nic-o-dē'mus, who had gone to him before, and who was one of them, said to them, ⁵¹"Does our law judge a man without first giving him a hearing and learning what he does?" ⁵²They re- plied, "Are you from Galilee too? Search and you will see that no prophet is to rise from Galilee."

Տաղաւարահարաց տօնին օրերը մէկ-սնդում միայն երեւցած էր Յիսուս տաճարին մէջ, տօնին կէսը, այսինքն շորքուրդ օրը անցնելէն ետքը, դուրսէ հինգերորդ օրը, վիցերորդը հաւանարար շերեւցաւ, եւ եօթներորդ ու վերջին օրը նորէն կանուխէն տաճար եկաւ, ըստ ստորոգութեան քարոզելու համար:

Փարիսեցւոց ժողովին ահանջը հասեր էին նախընթաց քարոզութեան պարտաւաները եւ ժողովուրդին խօսքերը, եւ մանաւանդ այն դիտողութիւնը՝ թէ ինչո՞ւ Յիսուսը ձերբակալել չեն տար, քանի որ այսպիսի վճիռ սոււած են, եւ թէ մեր մեծերն ուլ արդեօ՞ք վերջապէս Յիսուսի հաւատացող դարձան: Փարիսեցիք եւ քահանայապետք նորէն խորհրդակցութեան նստեցան, եւ Յիսուսը ձերբակալել տարու որոշումը նորոգեցին, եւ իրենց բարապաններուն ալ հրաման տուին, որ հսկեն եւ փնտան եւ գտնեն եւ ձերբակալեն: Բայց կ'երեւի թէ հրամանը խիտա ոյժով չէր, այլ բարապաններուն յանձնարարութեամբ էր, որ երբ անտեղութիւն մը ծագի, կամ թէ Յիսուս իւր քարոզութեան մէջ դայթակցութեան տեղի տայ, յարմար առիթով կամ պատճառով մը հրամանը դորձադրեն:

Յիսուս ալ հարկաւ լուր սենեցաւ այդ նոր հրամանէն: Անոր համար երբոր սուսուն կանոյս տաճար եկաւ, իրեն շուրջը դաճուողներուն եւ այնտեղ հաւաքուածներուն սկսաւ ըսել. «Այլեւս երկար ատեն ձեր մէջ պիտի չմնամ, մտտ օրէն ձեզմէ կը բաժնուիմ, եւ զիս դրկողին քովը կ'երթամ: Երբոր ես երթամ, զիս պիտի փնտուէք, բայց պիտի չգտնէք, որովհետեւ իմ վայցած տեղս դուք չէք կրնար գալ: Հսնելուկի մը սէս բան մը երեւցան լսողներուն՝ Յիսուսի խօսքերը. եւ իրենց մէջ կը խոսակցէին նոյն խօսքերուն լուծումը գտնելու. «Ի՞նչ ըսել է, կ'ըսէին, զիս պիտի փնտուէք ու պիտի չգտնէք, փոսն զի ուր ես կ'երթամ, դուք այն տեղ չէք կրնար գալ: Ամէնքը մէյմէկ տեղի անուն կու տային ուր կարենայ Յիսուս երթալ, եւ առիւի հաւանական լուծումը կը կարծէին՝ թէ Պաղեստինը կը թուլու եւ Հրէաներու ձեռքէն ազատելու համար Հեթանոսաց երկիրները կ'երթայ, ու այնտեղ կը սկսի հեթանոս աղբերուն վարդապետել: «Երեւի թէ, կը հետեւցնէին, այս հետաւար ու անձանոթ երկիրներուն կ'ակնարկէ, երբ կ'ըսէ թէ մենք փնտուրով ուլ պիտի չկարենանք գտնել»:

Հրէաներուն համար զնծութեան եւ դուարձութեան օրեր կ'ին Տաղաւարահարաց եօթն օրերը. տեղեւազարդ տաղաւարներու տակ կը բնակէին, սովէն օր զոհեր կը մատուցուէին, վիմէն բխած ջուրին յիշատակը կը կուտարուէր, ուրախութեան հանդէսներ կը սարքուէին եւ նոր աւարտած աշակերտի զինին ալ ինդուութիւնը կը պատկէր: Վերջին օրը աւելի մեծահանգէս կը կուտարուէր. տաղաւարներէն տուներնին դառնալու օրն էր, թափօրով Աւրովի տաղանը կ'երթային, քահանայն ստիտրով ջուրը հանդէսով կը բերէր, եւ զնծութեան երգերու եւ նուագարանաց ձայներու մէջ ջուրը տաճարի յատակին եւ ողբակիցաց սեղանին վրայ կը պարտէր՝ Մովսէսի դաւաարմով վէմէն բխած ջուրը պատկերացնելով, եւ ժողովուրդը կը զօչէր Եւայի խօսքերով: Եւ անձք ջուր ուրախութեան յարերացն վրկուքեան, եւ որ ի կարգին (Նս. ժ. 3):

Սենեկոսը, այսինքն է քահանայապետներուն եւ Փարիսեցիներուն պաշտօնական մեծ ժողովը, ժողովարար Նոտոս՝ վայրկեանէ վայրկեան կը տարաէր, թէ իր բարտապանները աշարալը կերպով մը Յիսուսը ձեռք ձրած իրեն կը բերեն, եւ ժողովականք ալ ի՞նչ կերպով դատելու եւ դատարարութեան ձեռնարկէին: Եւ ահա բարտապանները ձեռնուծոյն կը ներկայանան ժողովականներուն, խոստովանելով թէ չյաջողեցան իրենց եղած յանձնարարութիւնը դարձադրել: Ժողովականք կը բարկանան եւ բարտապանները կը սկսին յանդիմանել. «Ի՞նչ ըսել ըլլայ որ չդարձադրէք, պէտք էր հրամանը կատարէիք, պէտք էր Յիսուսը աբժ ախտիդ բերած ըլլայիք»:

«Ի՞նչ ընենք, կ'ըսեն խեղճ բարտապանները, դոյթակցութիւն պատճառող պարտաւոր մը չեղաւ, եւ Յիսուս անտեղ իրենցաւ եւ անո՞նկ վարդապետաց, որ երբեք մարդ մը ախտէս ազէկ խօսած չունի, եւ ժողովուրդն ալ յուշուած սկսաւ պոտալ թէ Մեհիա է, ճշմարիտ մարդարէ է. ի՞նչպէս կ'ըրնայինք մենք այդ ընդհանուր դարմանցման առարկայ եղող մարդը՝ իր սովորական սերտործ մը ձերբակալելը»:

«Ի՞նչ, կը պատասխանեն ժողովականները, միթէ դո՞ւք ալ սկսաք անկէ խորտիկ եւ մորթութեան հետեւիլ, մէյնը նայեցէ՛ք, ժողովականներէն, Փարիսեցիներէն, մեծամեծներէն այդ Յիսուսի հուսաւայսով մէկ մը տեսած ունի՞ք, այլ մի՛այն սա քամիկ ու սոքա ստորին դատակարար, այլ անխճած խաճաճութեամբ, որ մ'ը օրէնք վիտէ եւ ոչ մարդարէները՝ կը հասկնայ ու շնորհքէ դրկուած է»:

Այդ խօսքերէն կ'առնուի ներկաներէն մէկը, Նիկողիմոս Փարիսեցի, որ նոյն ժողովին անդամակից էր, եւ խորհրդակցութեանց կը մասնակցէր պարտութեամբ, որովհետեւ սիրտէն Յիսուսի քարտուրթեանց հասնող մըն էր, եւ անդամ մըն ալ, Յիսուսի տաղին Չապիկն, պիշեբանց Յիսուսի դաղանի աջիւղութիւն մը տուած էր, եւ անոր բարձր վարդապետութեան վրայ վճարած (Տ 34): Յովսէփ Արեմաթացի ալ այս ժողովին անդամ էր, յայտնաբերող վրայ բնաւ յիշատակութիւն չունեցող Յիսուսի կենդանութեան միջոցին:

Նիկողիմոսի ծանր կու դայ լսել՝ թէ ուսեալ անձերէն ոչ ոք Յիսուսի կրնայ հաւատալ, եւ թէ ով որ կը հաւատայ՝ քամիկ ու սինընր մէկը կը համարուի:

Կուղէ պաշտպանութիւն ընել, այլ ինքզինքը յայտնել չի համարձակիր, եւ միայն անուղղակի կերպով գիտել կու տայ, թէ օրինաւոր չէ այսպէս յարտան կերպով Յիսուսը դատարարուել, քանի որ մ'ը աստեան կոչուած է եւ ոչ հարցափորձուած է. մինչ օրէնքն ալ կը հրամայէ որ պէտք չէ մէկը դատարարուել եթէ առաջուրեկ քննուած եւ հարցափորձուած չէ. կամ թէ անոր գործը օրինական վստահելով եւ վկայութիւններով հաստատուած չէ:

Անոնք որ կ'իրքով յուշուած տանց կտես առջեւ նայելու Յիսուսի դէմ ատիլութիւններն յարկեցնէին դատ ուրիշ շանք չունէին, Նիկողիմոսի դէմ ալ սկսան ծայր շարժումներ: «Արդեօք դո՞ւն ալ, կ'ըսեն, տէր Քալիլիսայի ներս միտքէն ես. ոչոտեղ շատ երկար քննութեան պէտք չկայ. Գալիլիացի Յիսուսը ինքզինքը մարդարէի տեղ կը գնէ, մինչ եթէ դուն ալ քննու, կը յիշու թէ Գալիլիացի մարդարէ չի կրնար ելլել, եւ այդ Յիսուսի ըսածը խաբէութիւն լինելը յայտնի կ'երեւայ»:

Յովսէփ Արեմաթացի պարզապէս կը դրէ. Մարգարէ ի Գալիլիէէ ոչ յառնէ. եւ խօսքին իմաստը քիչ մը երկրորդի կը մնայ: Եթէ մարգարէ անունը ընդհանուր անամբ որեւէ մարդարէի վրայ պիտի տանենք, այն ատեն Փարիսեցեաց խօսքը՝ սովորական առածին կ'աղանակէ, որով Գալիլիացիք էրր տարի ժողովուրդ մը կարծուած էին, որուն կ'աղանակէր եւ Նաթանայէլ. Իսկ ի նազարէթէ մա՞րք ինչ իցէ բարեւ խմիկ լինել. (Յովի. Ա. 46), թէպէտեւ Գալիլիացի մարդարէներ եղած են, ինչպէս Նաթան եւ Յովսէփ: Իսկ եթէ մարգարէ անունը պիտի տանենք իբրեւ ճշմարիտ Մեծ Մարգարէ կամ Մեսիա, այն ատեն Փարիսեցեաց խօսքը կրկնումն է վերադարձը ժողովուրդի մէջ դրսուցածին, թէ Մեհիան Բեթղեհէմէ պիտի ըլլայ՝ եւ ոչ Գալիլիացի: Այդ վերջին իմաստին աւելի կը նպաստէ լատին թարգմանութիւնը, որ փոխանակ Քրիստոս՝ եւ տե՛ս խօսքերուն, ունի Քրիստոս՝ պիտի:

Վերջին առեր կէսորուան միջոցներուն էր որ այս հանդիսաւոր տրա-
նզում թիւնը կը հասարակէր, երբ Յիսուս յանկայծ նորէն կ'երեւի ժողո-
վորդին մէջ, եւ բարձրաձայն ուղարկելով, որպէս զի խուսն բարձու թեան
ձայններուն մէջէն կարենայ լսուիլ, այսպէս կը խօսի. «Ո՞վ որ ճշմարիտ ջորին
ճարաւի է, իմ վարդապետութեանն ջուրէն իմէ. ո՞վ որ ինձի կը լսէ եւ իմ
վարդապետութեան կը հաւատայ, անոր ներսէն կենդանութեան ջուրի դե-
տեր կը բխին, ինչպէս Մովսէսի ձեռքով վէժին մէջէն ջուրեր վազեցին»:
Պատգամաբար մը բերնէն լուսած ահեղապու խօսքերու պէս ներդարձեցին
ամենուն վրայ Յիսուսի խորհրդաւոր խօսքերը, եւ դրեթէ ամէնքը ինքնա-
բարբար յուրման մէջ սկսան դուշել. «Երու որ սա ճշմարիտ ճարարէն է.
իրու որ սա բուն Մեսիան է»։ Իրու ու վեհ եւ յուրիչ էր այդ ուուր պորա-
դոն, երբ հալածեալ Յիսուսը, իւր հալածողներու աչքին առջեւ, հարս-
ժողներուն իշխանութեան կեդրոնը եղող տաճարին մէջ, խուսն բարձու թեան
խելայեղ ուրախութեան մէջ, երկինքէն եկած ստտածային ձայնի մը պէս կը
բարձրացնէր իւր ազարակը, եւ իրեն կը սեփականէր ճշմարտութիւն, որու-
թիւն եւ կեանք պարզեւելու ստտածային կարողութիւնը։

Բայց այն յուրեւած ժողովուրդին մէջ ալ կային Յիսուսի հակաու-
կողմեր եւ չհաւատացողներ, որք ժողովուրդին ետանդը մարկու. դիտու-
մով կը սկսին անմիջապէս խնդիր յուղել, թէ ինչպէս հնար է նաղարէթցի
Յիսուսը իրր Մեսիա ընդունիլ, քանի որ Մեսիայն մարդաբնութեանց հա-
մեմատ Գաւթի գեղէն եւ Բեթղեհէմէ պիտի ըլլայ. միթէ Գալիլիայէ՞ ու
Մեսիա պիտի ելլէ։ Այդ խօսքերը բաւական եղան ստրածայնութիւններ
ստեղծել ստալին ետանդին վրայ։ Մակայն այսու հանդերձ Յիսուսը ձերբա-
կալելու եղող սենետրիսնի բարապանները չհամարձակեցան Յիսուսի վրայ
ձեռք երկնցնել՝ իրենք ալ դժբաժուած, ժողովուրդին ետանդոտ յուրեւմէն ալ
քաշուելով։

Երկու դիտողութիւններ՝ յորուածն փակելու համար։ Յիսուսի խոր-
հրդաւոր խօսքերը կենդանի ջուրին կամ կենդանութեան ջուրին վրայ, ու-
ետարանիչը ինքն կը մեկնէ, թէ Յիսուս կը խօսէր հաւատացեալներուն ստա-
նայիք Հոլիին վրայ, որ ստիպելն չէր եկած, վասն զի դեռ Յիսուսի կա-
տարելիք փրկագործ անօրէնութիւնները չէին լրացած։

Յիսուս իւր խօսքերուն մէջ, Ս. Գիրքէն վկայութեան մը ակնարկելու
ձեւն ունի, երբ կ'ըսէ. Որպէս եւ անեմ Գիրք, գետք յորովայնէ Արաւ բղխե-
ցնն քրոց կենդանութեան։ Արդ՝ այս միեւնոյն խօսքերով վկայութիւն մը
չկայ, եւ Յիսուս ընդհանուր կերպով կ'ակնարկէ այն խօսքերուն, ուր ջուրի
եւ հոլոյ բազդատութիւններ կը լինին. Ձի եւ տայ քուր ի ճարաւ, որոյ
գնան յակցողուք, եպից գոզի իմ ի վերայ գաւակի քն (Եւ. ԽԴ. 3). Եւ եպիցի
յեսա այսարիկ հեղից յոգայ իմն ի վերայ ամենայն մարմնոց (Յովկ. Բ. 28)։

Սրբոց Ղեւոնդեանց քահանայիցն:
 Իմաստ 5.16-23: Ես 35.1-2, 61.6-7: Ա. Պատ 1.3-9: ՂԿ 12.4-10:

ՂԵՒՈՆԴ ԵՐԷՑԻ ԿԵԱՆՔԸ

Ղեւոնդ Երէջ եղած է Վանանդի Իջեւան գիւղէն համեստ քահանայ մը: Ան աշակերտած ըլլալով Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Ս. Ահակ Հայրապետին, մաս կազմած է առաջին աշակերտներու թարգմանիչներու փառանգին, դաստիարակուած է անոնց հայրենասիրական, կրօնասիրական եւ ազգային հոգեհարուստ սկզբունքներով: Կը նկատուի Ոսկերարու առաջին կիսուն լուսաւոր եւ ճատագայթող դէմք մը, որուն հռետորական լեզուն, քարոզները եւ իմաստուն մտքերը շարժած են զանգուածներ:

Քաջածանօթ եղած է նաեւ պարսկերէն լեզուին:

Իր ծննդեան թուականի եւ կեանքի շատ մանրամասնութիւններ չկան: Յիշատակուած է միայն մեր պատմութեան դժնդակ ու դժուարին ժամանակաշրջանի մը, Վարդանանց պատմական իրադարձութիւններուն մէջ, ուր ան երեւան եկած է իբրեւ անձնուէր եւ պերճախօս տիպար:

444 թուին, Ղեւոնդ Երէջ կը մասնակցի Շահապիւամի ժողովին, ուր հայ քաղաքական եւ կրօնական ընտրանին կը քննարկէ եւ կը մշակէ ընկերային կեանքի կանոնագիր մը: Կը խմբագրուին 20 կանոններ, որոնց մէջ ամուսնութեան եւ սյլ փոխարարքերութիւններու օրէնքներ, հոգեւորականութեան եւ կուսակրօններու գործունէութեանց սահմանումներ, պատիժներ եւայլն:

Արդարեւ այդպիսի ժողովի մը մասնակցութիւնը, ինքնին կ'ենթադրէ այդքէն համապատասխան պատրաստութիւն, լայն զարգացում, փորձառութիւն եւ արժանաւորութիւն, զորս ունէր Ղեւոնց Երէջ:

Յիշեայ օժտուածութեամբ անդաման, 449 թուին, այս անգամ մաս կը կազմէ Աշտիշատի պատմական ժողովին, ուր՝ դարձեալ կը համախմբուին հայ ժողովուրդի աշխարհակրօնական յայտնի բոլոր դէմքերը:

Ղեւոնդ Երէջի յեղափոխական առաջնորդի կեանքը կը սկսի 450-ին:

Այդ ամբան, հայ նախարարները իբր թէ կրօնափոխ եղած, Պարսկաստանէն 700 մոգերու եւ մասնաւոր ուժերու հետ կը հասնին Հայաստան: Խռովայոյց լուրը աւելի առաջ հասած ըլլալով, այդ մասին բռնն հակաքարոզչութեան լծուած կ'ըլլայ մասնաւորաբար Ղեւոնդ Երէջ, որ ժողովուրդը կը պատրաստէ ընդդիմանալու եւ ըմբոստութեան դրօշ պարզելու:

Նւ իսկապէս երբ մոգեր կը նախածեանեն առաջին փորձերը կատարել եւ Անգղ գիւղին մէջ եկեղեցւոյ մը տեղ ասրուշան կանգնեցընել, հակազգեցութիւնը կ'ըլլայ սարսափելի:

«Եւ այնպէս պատահեց, որ Բսան հիմց օրից յետոյ մի կիրակի օր մոգպետն իմէք մագերի հետ միասին եկաւ մեծ ուժով, որպէսզի քանդի եկեղեցու դռները. ուզում էր փորձել, թէ գործն ինչ ընթացք կը ստանայ: Իսկ Ս. Ղեւոնդ Երէջը առաջին խորհրդակիցների եւ բազմաթիւ ուխտակիցների հետ միաբան այնտեղ պատրաստ գտնուեց: Թէպէտեւ լաւ տեղեակ չէր բոլոր Ոսխարարների մտադրութիւններին եւ ոչ էլ մոգպետի ուժին ու զօրութեանը, ամենեւին չսպասեց բոլոր եպիսկոպոսներին ու յոյնիսկ մի քիչ էլ չհամբերեց ու չմերեց ամօրէն իշխանին, այլ մեծ աղմուկ ու տագնապ առաջացրեց գործերի եւ մոգերի մէջ: Որովհետեւ դագամակները մեռէնքն առած՝ մոգերի եւ մոգպետի գլուխները քարոզեցին, բոլորին փախցրին իրենց կացարանները, իսկ իրենք պաշտամունքը վերսկսելով եկեղեցում՝ Կիրակնօրեայ կարգն էին կատարում շարունակելով այն ամբողջ նոյն կիրակի օրը»:

(Եղիշէ, էջ 63-64):

Անակնկալը այնքան ցնցիչ կ'ըլլայ, որ անմիջապէս կը խափանուի կրօնափոփութեան դործի ընթացքը: Մոգպետը կ'աղաչէ եւ կը պաղատի, որ խնայուի իր կեանքին, որպէսզի նամակ դրէ թագաւորին, որ հրաժարի հայերը կրակապաշտութեան դարձնելու ծրագրէն: Այսուհանդերձ, հեռատես Ղեւնդ Երէց հարցը փակուած չի նկատեր: Ուխտապահ տարրերու հետ անընդհատ կը դործէ, քաջ գիտնալով որ ճակատագրական մեծ բախում մը անխուսափելի պիտի ըլլայ:

Եւ իրապէս շուրջ տարի մը վերջ, 451 թուի Մայիսին, Յազկերտի երեք հարիւր հազարնոց բանակը կը հասնի Հայաստան, ուր Աւարայրի մէջ տեղի կ'ունենայ անհաւասար մարտը: Հայոց փոքրաթիւ 66 հազարնոց բանակին մէջ, Ղեւնդ Երէցի նման մեծ հոնտորին կը վերապահուի հայկական ուժերը խիզախութեան մղելու բռնատիրութեան դէմ:

Ահաւոր ճակատամարտին, Ղեւնդ Երէց կը մասնակցի առաջին գիծերուն վրայ. անկէ ողջ դուրս գալով՝ հետապնդուած, կը քաշուի ընդդիմադիր բերդի մը մէջ: Պարսիկներ երկար պաշարուամերէ ետք, խարդախ միջոցներով կը յաջողին ձերբակալել զայն, ինչպէս նաեւ Յովսէփ Կաթողիկոսն ու բազմաթիւ այլ երանելիներ:

Հարիւրաւորներ տեղն ու տեղը մահուան կը դատապարտուին: Յովսէփ Կաթողիկոս եւ Ղեւնդ Երէց կը բնաջնջուին. բոլոր շարքներու պատասխանատու կը նկատեն Վասակը: Այդ առիթով պարսիկ զորավարը ծեծել տալով հանդերձ գիրենք, սպաննելու հրամանը կ'առկախէ, քանի որ անոնք կը յայտնեն որ բողոք ունին արքունիքին:

ՄՐՔՈՑ ՂԵՒՈՆԴԵՐԵՑ

Ղեւնդ Երէց (հոտտու՝ «Արարատագրէ»), գրող Գ. Պաճուշ

Սրբոց Ղեւնդեանց Հայր. Եկեղեցի, Ճերտոմ, Երի մարզի

† ԵՂ. Արրոց Վարդանանց գորավարացն
մերոց 1036 վկայիցն: Իմստ 3.1-8, Ես
49.8-9: Եբր 12.1-7, Ղկ 6.20-26:

ՄՐԱՌՈՒ ԳԱՐՈՒՄՆԵՑ

Հայ Եկեղեցւոյ տօներէն ամենէն ժողովրդական եւ կրօնաազգային ընտյթ ունեցողը՝ Վարդանանց տօնն է, որ կը գուգմադիպի ընդհանրապէս Փետրուարին, բուն Բարեկենդանի յաջորդող Հինգշաբթին:

Ան խղճի, հաւատքի եւ ժողովուրդի մը ինքնուրոյնութեան եւ ազատութեանց վրայ ի գործ դրուած բռնութեանց դէմ, հայութեան համընդհանուր ընդվզումին, անհուն զոհողութիւններու յանձնառութեանց եւ գիտակցուած վսեմ նահատակութիւններու խորհրդանիշն է, որ ոչ միայն հայոց համար հպարտադիթ աւանդ է, այլ եւ ուսանելի էլ մը ընդհանուր ազգաց պատմութեան մէջ:

— Ո՞վ էր ան:

Վարդան, արժանաւոր ներկայացուցիչ եւ գլուխն էր Մամիկոնեան տան, որ հայկական թագաւորութեան մէջ կը գրաւէր կարեւոր նախարարութիւններու հինգերորդ պատուաւոր դիրքը:

Տոհմը հայ քաղաքական բեմին վրայ կ'երեւի սկսեալ Գ. դարէն: Արշակունիներ իրենց կը վստահին ընդհանուր զօրաց սպարապետութիւնը: Չորրորդ դարուն իրենց սեփականութիւնն է արդէն ամբողջ Տարօնի աշխարհը, ուր կը գտնուէին Հայոց կրօնական ամենէն նըւերական կեդրոնները, թէ՛ հեթանոսական շրջանին, թէ՛ Քրիստոնէութեան դարձէն ետք:

Մամիկոնեանները ունէին տեղական ընտիր բանակ, որ կազմուած կ'ըլլար 3000 հեծեալներով: Անհրաժեշտ պարագային, միւս նախարարութիւններու այրուծին եւ հետեւակ բուր զօրքերը կը դրուէին Մամիկոնեան սպարապետի հրամանատարութեան տակ, որպէսզի աւերիկա վարէ պատերազմական գործողութիւնները:

Սերտ բարեկամութիւններ եւ խնամիրական կապեր ունեցած են Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տոհմին հետ, որուն կը պատկանէր կրօնական եւ դատական բարձրագոյն իշխանութիւնը:

Վարդան Մամիկոնեանի ազնուական կիներ՝ Անահիտ, եղած է ճշմարիտ հայրենասէրի եւ փափկասուն հայուհին տիպարը:

Վարդան ունեցած է երկու աղջիկ.

Վարդենի կամ Վարդանուհի, որ Շուշանիկ ալ կոչուած է, եւ Վարդանոյշ:

Վարդենի-Շուշանի ծննդեան մօտաւոր թուականը՝ կը նկատուի 409-ը: Կ'ամուսնանայ Վրաստանի Աշուշա Բղեշխի Վազգէն անունով զաւակին հետ: Փառասէր անձ մը, որ Վրաստանի մէջ ուրացողներու պարագլուխը դառնալով տառապալից կեանք մը կը վերապահէ իր կրնոջ: Սակայն, Վարդենի-Շուշան, հաւատարիմ Մամիկոնեաններու առաքինութեանց, յամառօրէն կը մերժէ ենթարկուիլ ամուսնոյն ուրացութեան պահանջներուն, բռնութիւններուն, եւ ի վերջոյ կը նահատակուի:

Վարդանի երկրորդ, կամ փոքր աղջիկը Վարդանոյշ կ'ամուսնանայ Արշակունեաց տոհմին տանուտէր՝ Արշաւիր Կամսարականին հետ, որ պատերազմէն ետք կալանաւորուելով կը դրկուի Փարսկաստան:

Սրբոյ Վարդանոյ Առն. Եւ Չիւղօքոյ, Մամիկոնց (Ս. Վարդանոյ տօնակալ սրահնակը) Եւ Ս. ՎԱՐԴԱՆՈՒՄՆԵՑ ԵՐԱՅԻՄԻ, Մասնաւորապէս Եւ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏՈՍԻ ԵՐԱՅԻՄԻ ԵՒ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏՈՍԻ ԵՐԱՅԻՄԻ ԵՒ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏՈՍԻ ԵՐԱՅԻՄԻ

Վարդան Մամիկոնեանի Յարկունք - Երևան